MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT / SEITSMES NUMBER / SÜGIS 2009

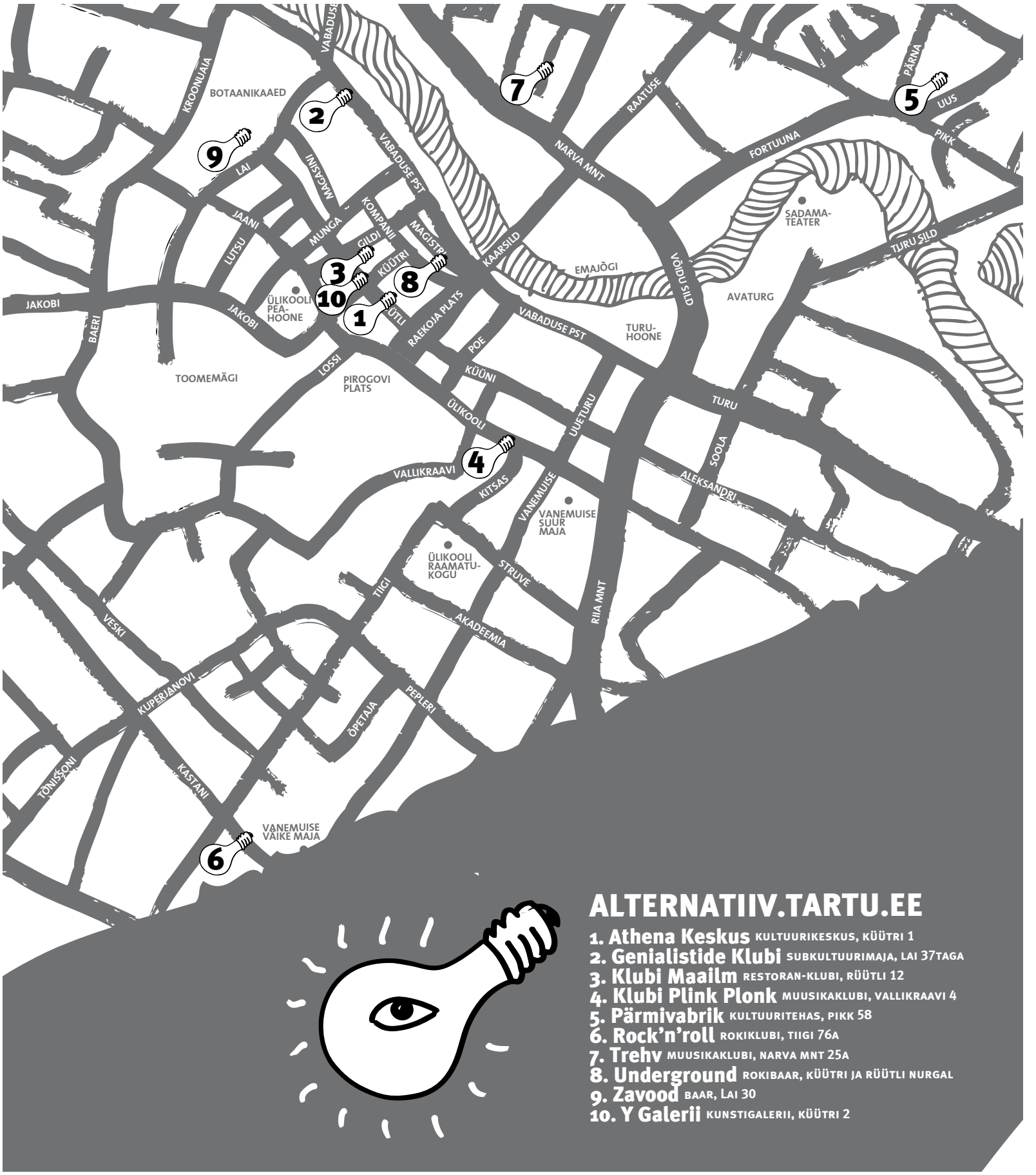

ALTERNATIIV.TARTU.EE

1. **Athena Keskus** KULTUURIKESKUS, KÜÜTRI 1
2. **Genialistide Klubi** SUBKULTUURIMAJA, LAI 37TAGA
3. **Klubi Maailm** RESTORAN-KLUBI, RÜÜTLI 12
4. **Klubi Plink Plonk** MUUSIKAKLUBI, VALLIKRAAVI 4
5. **Pärmivabrik** KULTUURITEHAS, PIKK 58
6. **Rock'n'roll** ROKIKLUBI, TIIGI 76A
7. **Trehv** MUUSIKAKLUBI, NARVA MNT 25A
8. **Underground** ROKIBAAR, KÜÜTRI JA RÜÜTLI NURGAL
9. **Zavood** BAAR, LAI 30
10. **Y Galerii** KUNSTIGALERII, KÜÜTRI 2

TOIMETUS-KOLLEEGIUM: BERK VAHER, SVEN VABAR, IVAR PÕLLU, KAISA EICHE, KRISTINA PAJU, MARTIN OJA, MAARJA MÄND, MARGUS KIIS / KUJUNDAJA: IVAR PÕLLU
VÄLJAANDJA MTÜ GENIALISTIDE KLUBI // WWW.GENKLUBI.EE
TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, KULTUURKAPITAL, KULTUURIMINISTEERIUM, TALLINN2011
TRÜKK: KROONPRESS / TIRAAŽ 2000 / TASUTA!

7 / SÜGIS 2009

ELU ANORGAANILINE PEALISPIND

Jaak Tomberg

Mood: Proua Surm! Proua Surm!
- Giacomo Leopardi, „Moe ja Surma dialoog"

Millest – kui üldse – kõneleb moe tavapärane mõju? Kas mood oma otseses elluviiduses peab üldse jõudma teispoole vaatamise- või nägemisakti lühiajalist kütkendlikku afektiivsust ning hakkama millegipärast rääkima vahetult sõnastatavate mõtete keeles? Mida varjab ning milleks on tarvilik see elu anorgaanilise pealispinna toimekas ja andekustnõudev fetišeerimine? Mil moel peegeldab mood inimseisundi olemust? Kas moest võib nüüdseks rääkida kui inimese ja looma vahelise eraldusjoone iseäranis selgest ja nüansirikkast markeerijast? Kuidas, kui kasutada William Gibsoni väljendit, kujutab mood endast inimolemise hämarat abielu hauaga või isegi hauatagusega?

Need küsimused ringlesid mu peas, kui käisin 2007. aasta 27. jaanuaril Tartu Ülikooli Zooloogiamuuseumis toimunud Triinu Pungitsa moeetendusel „Ekskursioon". Ning need ringlesid mu peas uuesti, kui käisin käesoleva aasta 28. veebruaril Tartu vanas anatoomikumis moeetendusel, mis tutvustas sama moelooja hiliseimat kollektsiooni. Võibolla juhtub üldse harva, et mood lakkab kõnelemast afektiivse osutuse vahetus keeles ning hakkab püstitama mingeid üldiseid küsimusi. Võimalik, et see pole sugugi moe harilik toimepõhimõte: võibolla katab hea mood sedasorti sõnalise mõtlemise võimalikkuse kinni just nii palju kui võimalik ning toob oma „sõnumi" kohale kas vahetu sõnastuseelse lühiühenduse kaudu või (kui kasutada üht Walter Benjamini mõtet) hoopis mineviku riietuse taktitundelist tsiteerimist kätkeva tumma (kuid ühtlasi kummaliselt ja tuvastamatult „enda eest kõneleva") hästi reglementeeritud ajaloolise praktika läbi. Harjumuspärane harjumuspäraseks, ent kindlasti on harv, kui mood lakkab olemast üksnes iseenese partikulaarne, üksikasjalik ja kindlaks määratud teostumus, endassesuletud eneseesitlus, ning hakkab mõtlema moe kui niisuguse peale. Moe kui teatava universaali peale, millest juba on lahutatud kõik üksikasjalikult elluviidud riideesemed, kostüümid või kollektsioonid. Moe kui (vähemalt õhtumaisele) inimkultuurile olemusliku nähtuse peale, mille olemasolul on oma kindel (patoloogiline) põhjendus ning millel on (teatava lähenemisnurga korral) oma kindlad ajaloolised traditsioonid ja igapäevased praktikad. Ja just moe kui niisuguse peale paistab Triinu Pungitsa looming minu arvates tõsiselt mõtlevat.

Ma kõnnin ühel talveõhtul koos umbes saja samavõrra uudishimuliku inimesega Tartu Ülikooli Zooloogiamuuseumi piklikes pimendatud püsinäitusesaalides. Kohas, mis majutab oma äraspidisel kujul võibolla selle linna kõige suuremat loomavaru. Kõrvu kostab midagi Grünbergi laadset, kõikjal minu ümber on üksikasjalik, simulatiivne ja mõjus meenutus inimese ja looma vahelisest klassikalisest, kuid mitte tingimata õigustatud eristusest: valgetups-marmosett, tontsuru, ning lugematu hulk linde, kellel on tänuväärselt väljahääldatavad ladinakeelsed nimed. Hiiglaslik tuuraskelett. Ja näitusevitriinide vahel Pungitsa modellid, kes ei erine selles kohas harjumuspäraselt ekspositsioneeritust kuigi palju: inimloomad, loominimesed, piirjoont kavatsuslikult hägustavad, kostümeeritud, kuid veenvad hübriidvormid. Nagu kehastatud mütoloogia või fantasy. nagu lahtipäästetud loomaaed. Või nagu hoolikalt inimfiguurile kohandatud Borgese „Kujuteldavate olevuste raamat". Elluärganud topised - taksidermistide salajane unelm. Hämar ja animaalne karneval, mille ringlevat voolu saadab kohalike noorte piltnike toimekas fototropism.

Või ma kõnnin paar aastat hiljem umbes samalaadsel talveõhtul Tartu vanas anatoomikumis – võimalik, et Tartu kõige huvitavama põhiplaani ja atmosfääriga majas – ning vaatan, kuidas ümbritsevate meditsiinikollektsioonide väljapanekule (formaliinipurkidesse uputatud organitele ja elunditele; koljude, loodete, aga pigem ka kõikvõimalike anomaaliate ja kasvajate näidistele) sekundeerivad nende vahelt mööda kõndivad umbes samalaadsed, ent animeeritud ja äraspidiselt atraktiivsed anomaalsed uurimisobjektid. Vanaldane, klaustrofoobse auraga, peaaegu esimeses lagunemisjärgus hoone voldib vaataja ees lahti oma lõputuid kitsaid koridorkäike ning Pungitsa modellid võbelevad, tõmblevad või komberdavad neid mööda otsekui nende samade ruumide vitriinidest lahtipäästetud anatoomilised hälbed. Nende anomaalne liikumine peegeldab nende anomaalset olemust. Nagu mõistetamatult glamuurne night of the living dead. Või nagu soojem, värvikam ja elavam ekvivalent kunagi samas majas välja pandud 19. sajandi anatoomiliste vahakujude näitusele...

Need lihtsad ning oma loomult muidugi subjektiivsed ja püüdlikud kirjeldused osutavad üsna ühemõtteliselt asjaolule, et Pungitsa projektide teostumuse taga seisab kindlat laadi ühtne, selge ja sihipärane mõtlemine, või et vähemalt on võimalik see mõtlemine neist välja lugeda. Iseasi, nagu juba ka tõdesin, kas niisugune lugemine on moe puhul üldse relevantne või vajalik, või kas seda moe tavapärases vastuvõtus kuigi palju tehakse. Ent eksisteerib vähemalt kolm komponenti, mille ühildamine seda Pungitsa mõtlemist põhistab.

Esiteks flirdivad need moesõud performatiivsusega tugevamalt, kui siinkandis ollakse võibolla harjunud (ehkki jah, tõsi küll, üritustesari Mood-Performance-Tants käib Tartus juba mitu aastat): rõhutatud performatiivsus ongi neid etendusi käigushoidev esmane allhoovus. Sest siin seisame me kaugel tavapärasest catwalkist, lavalaudadel edasi-tagasi patseerivatest modellidest ning moekunstnikust, kes käsi põues aplausi saatel lõpuks kõigile naeratab ja sümboolset kapitali kogub. Pungitsa modellid asustavad vaatajatega sama ruumi. Lava ja publiku vaheline piirjoon on otsustavalt hägustatud – loom võib mulle oma suurte silmadega väga lähedalt ja puurivalt otsa vaadata; see või teine anatoomiline anomaalia võib mind vahetult riivata – ning seda hägustatust tuleks siin tõlgendada mõtlema hakkamise, enda peale mõtlema hakkamise eeltingimusena. Alles siis, kui lava ja publiku vaheline sümboolne joon on kustutatud või ületatud, lakkan ma keskendumast ainuüksi teose seesmisest autonoomiast lähtuvatele üldistele „tähendustele" ning siirdun vahetult selle juurde, kuidas see mind ennast puudutada võiks. Ning ma ei saa seda tegemata jätta, sest see siirdumine surutakse mulle peale. Kuivõrd modellid on publikule otsustavalt lähendatud ning elu ja etendus seeläbi mingis mõttes eristamatult ühildatud, võib kõikidel vaatajatel tekkida kiusatus mõelda ka iseenesest kui modellist või muuseumieksponaadist. Või - mis põhiline ja täpsem - inimesest endast kui ühest iselaadsest loomast või tõepoolest kummastavast anatoomilisest anomaaliast. Sellest vaatenurgast, elu- ja lavaruumi segustamise perspektiivist on Pungits kõige sügavamas mõttes masside poeet.

Teiseks asustavad kõnealused Pungitsa moeshõud ruume, mis on etenduse ja esitletavate kollektsioonide suhtes ajaloolis-temaatiliselt relevantsed. Ka see on teatava tähendustekke eeltingimuseks – loomad või anomaaliad harjumuspärasel catwalkil ei pruugi peale põhimise kummastuse või lühida afekti veel iseenesest midagi mõttes esile kutsuda. Loominimesed zooloogiamuuseumis ning moeorganid anatoomikumis tekitavad aga juba ühe kõrgema tasandi tähenduskonstellatsiooni. Mood hakkab rääkima millestki muust peale iseenese vahetu teostumuse, ning just kontekst kõneleb ateljees loodule otsustavalt kaasa, tagades sellele kindla tähendussisu ja viies ühe potentsiaalselt moe loomust ennast avava kõige põhimisema küsimuseni: miks mulle näidatakse seoses moega ja läbi rõivaloome siin just neid asju, just inim-loom hübriide ning organeid ja anatoomilisi anomaaliaid, aga mitte midagi muud?

Kolmandaks ning mitte vähemolulisemalt asustavad need kasutatavad ruumid ise Tartut, ning selles temaatilises kontekstis eelkõige Tartut kui ajaloolis-traditsioonilist ülikooli- ja teaduslinna, kus edasiviiva (looma-) meditsiinilise teadmiseni on sageli jõutud kõikvõimalikke kõrvalekaldeid uurides või kehi lahates, kirurgiliselt (surnud) keha pinna alla tungides. Ja pangem tähele, et nende ruumide näol on mõlemal korral tegu muuseumitega – asutustega, mis juba põhimõtteliselt eksponeerivad kas olemasolevat elukeskkonda läbi „surnud" staatiliste simulatsioonide või panevad vaatamiseks välja seda, mis kuulub „surnud aega". Ent Pungitsa kohatundlikkus on väärtustatav ka kõige üldisemas mõttes – kuivõrd mõlemad üritused olid oma toimumiskohaga laulatatud, siis tekib kiusatus öelda, et neid poleks saanud korraldada ning need kollektsioonid poleks kunagi toonud kaasa sedavõrd jõulisi tähenduskonnotatsioone, kui selles linnas poleks eksisteerinud täpselt neid hooneid ja täpselt neid asutusi. Niisugusest vaatenurgast on Pungits kõige sügavamas mõttes Tartu poeet, ja kui teda siin poleks, jääks ilmselt Tartus millestki palju vähemaks. Kui visata tuleviku suunas üks kaudne, provokatiivne kinnas, siis milliseid hooneid või asutusi Tartust veel leida võib, mille juures on täidetud neid kolme eelpoolloetletud komponenti ühildava mõtlemise mõjulepääsemiseks vajalikud eeltingimused?

Ent viimaks ja kõige põhilisemana - sellest mõtlemisest endast. Miks siis ikkagi need ja mitte mingid teised teemad – miks just need asutused ja mitte mingid teised? Ning miks peab rõivas, see elava keha anorgaaniline pealispind, üleüldse olema stiliseeritud?

Sest Mood – kui rääkida metafoorselt ja kasutada ülaltoodud Giacomo Leopardi teosekatkendit – tahab alati püüdlikult ja väljahäälestatult lõppkokkuvõttes Surma tähelepanu. Ning Proua Surm ise – nii nagu

ainult inimene (aga mitte loom!) tema peale mõelda saab – on Moega abielus. Inimkultuur, vähemalt oma nüüdisaegses ja läänelikus vormis, kujutab endast võib-olla lihtsalt selle ühenduse toimekat, vilunud, naudingulist ja hädavajalikku pühitsust. Meenub Walter Benjamini esmapilgul õõvatekitav mõte: „Iga mood seisab orgaanilisele vastu. Iga mood paneb elava keha paari anorgaanilise maailmaga. Elavate jaoks kaitseb mood laiba õigusi." („Passagenwerk")

Pungitsa looming on tänuväärne selle poolest, et annab moe ja inimseisundi seoste üle mõtisklemiseks juhtnööre ja vihjeid, ent mitte liiga selgeid ja täpselt väljahääldatud vastuseid – ning sellega on tagatud ka tema kollektsioonide sisemine ambivalentne autonoomia. Silmapilgutusliku paralleelina võiks välja tuua, et kohalikest noortest kunstnikest on fotograafia poolt pühitsetavat inimseisundi ja unustuse vahelist iselaadset „abielu" uurinud ning seeläbi ka tabavalt fotograafia olemuse üle arutlenud fotograaf Alan Proosa oma kunagises näituses „Unustuse register". Seetõttu pole ime, et Pungits ja Proosa on sageli koostööd teinud. Ülal väljajoonistatud raamistikku hästiasetuvaid tõlgendusvõimalikkusi on tõepoolest palju ning ühtegi neist ei tohiks välistada või mõnele teisele ära taandada.

On see püüd äratada loomad ellu ja päästa nad iselaadsest vitriinitagusest surmast? Või on need hoopis (hauatagused) topised, mida Pungitsa hämar maagia peaks animeerima ja Tartu peale lahti laskma? On see inimese täitmatu soov saada „tagasi loomaks", lõpetada tahtliku tagasipöördumise kaudu see Moe kestev karje Surma järele ning naasta algsesse, vahetusse, naiivsesse staadiumisse, mil Moodi justkui veel ei eksisteerinud? Või muudab Mood ise inimese äraspidiseks liikuvaks topiseks, mille kallal tuleb samavõrra toimekalt vaeva näha nagu taksidermistid oma parimate saavutuste kallal? Või antakse siin mõista, et inimene ise on lihtsalt üks erilaadne loom, kes vajab Moe tuge, et muuta oma olemine samavõrra rikkalikuks ja mitmekesiseks nagu seda võib aimata zooloogiamuuseumi steriil-simulatiivsest väljapanekust? Kuhu tehakse see „ekskursioon" – on see lihtne ekskurss loomariiki või siiski hoopis teispoole maise olemise piire, väljapoole elu?

Või kuhu tehakse see teine ekskurss, mis leidis aset Tartu vanas anatoomikumis? Kas on see katse Moe enese kaudu vabastada ja tuua nähtavale kõik, mis muidu jääb keha pinna alla – kogu too traumaatiline reaalne, mille meenutamise eest Mood meid paratamatult kaitsma on sunnitud? On see lihtsalt tõdemus inimolemise enese anomaalse loomuse kohta ning iseäranis püüd inimolemise põhimist anomaalsust – surma peale mõtlemist – mingil moel kultuuri kaudu lepitada? Või on see glamuurne ja paradoksaalne katse tuua nähtavale – ning mitte katta kinni! – see (lõpuks ikkagi) surev, mis alatiseks rõiva alla peab jääma? Või äkki avaldub siin nüüdiskultuuri laiem afekt inimkeha pinnaga ning selle pinna läbistamisega: siin meenuvad esmajoones J. G. Ballardi varased romaanid ning kriminaaldiagnostikaga ja kohtumeditsiiniga tegelevate teleseriaalide eriti suur kommertsiaalne populaarsus – sest kas pole see mitte vaataja ise, kes tunneb end neid vaadates lahkamislaual ära?

Ning loomulikult ja enesestmõistetavalt on see veetlevus, afekt, trenditeadlik hullus, lühiajaline lemmiktuju. Sest mis oleks Mood ilma nendeta? Ja mis oleks Tartu moeringkond ilma Triinu Pungitsata, siinkandi võib-olla ainsa moekunstnikuta, kes oma kollektsioonide üksikasjaliku teostamise kaudu mõtleb ka moetegevuse kui niisuguse võimalikkuse üldiste tingimuste ning sellega paratamatult kaasnevate tähenduskonnotatsioonide peale: ja eelkõige moe ja surma seoste, moe kui inimese ja looma erinevust põhistava kultuuritegevuse peale, inimese enese olemist põhistava fundamentaalse ebakõla peale...

Kõndisin selle aasta 20. märtsil ringi Tartus Genialistide Klubi taasavamisel, kus liikus palju eeldatavalt moe igapäevaste praktikatega ühel või teisel moel kokkupuutuvaid inimesi, ning küsisin neilt, mida võiks Triinu Pungitsa moelooming tähendada. Et miks ta teeb neid asju niimoodi, nagu ta neid teeb? Ning ehkki kuulsin nii mõnegi huvitava mõtte, millest osad olen otsapidi ka eelnenud juttu integreerinud, hakkas esmajoones silma üks asi: küsimus ise paistis olevat tavatu, harjumuspäratu või üsna harvaesinev. See tähendab – moest võib mõelda küll, ent enamasti tehakse seda üksnes otsese pärimisnõude peale. Umbes nii nagu silme ette sattuva suvalise ebageomeetrilise ja mittemidagi ütleva kujutise puhul – probleem, üldisest afaasiast väljumine tekib üksnes alles siis, kui keegi sind selle kujutisega silmitsi seab ja küsib, mida see endast päriselt kujutada võiks. Ning see ei tähenda muidugi seda, et mood midagi ei tähendaks või et sellest sugugi ei mõeldaks, vaid seda, et see tähendab ning sellest „mõeldakse" enamasti ikkagi sõnade või mõtete eelselt, vahetu afektiivse lühiühenduse kaudu, mille suhtes täiendav äratähistamine on juba tarbetu. Nagu on selles mõttes tarbetu ka kogu eelnenud jutt – oma olemuselt parimal juhul üksnes ühe eemalseisja hämmeldunud toimetulekupüüd. Mis omakorda ei tähenda, et Triinu Pungitsast ei võiks või ei peaks rääkima.

KÜSIMUSI TRIINULE

Tanel Veenre
ehtekunstnik ja fotograaf
Millest on hea sõltuda? Millest ei tohi sõltuvusse sattuda?
Kogemustest. Kogemustest.

*

Külli Hansen
Tartu Muusikakooli projektijuht
Tartu moe huviline
Milline on sinu unistuste…
…koht, kus tahaks oma moega esineda?
Film, Jaapan

…preemia, mille saamine oleks unistuste tipp?
Preemia, mis annab suure tõuke uueks arenguks.

…kollektsioon, mida tahaks luua, aga milleks pole seni piisavalt võimalusi olnud?
Kollektsioon, pärast mida ei taha enam luua ühtki teist kollektsiooni ehk kollektsioon, kus kõik minu ambitsioonid on täidetud ja minu võimed lõpevad. Õnneks on sinnamaani aega.

*

Mare & Rols
Läti päritolu moedisanerite duo
Mis asjata sa ei suudaks elada? ;)
Ilma iseenda olemasoluta :)

*

Jaanika Terasmaa
moepromootor, endine õpingukaaslane
Millal planeerid alustada väiketiraažidega, mida ka lihtsalt Sinu ideedest ja disainist huvitatud saaksid osta ja igapäevaselt kanda?
Olemas on uudishimu kõige selle vastu, puudu tegutsemistiim.

*

Signe Vilde
sõber ja võtluskaaslane:
Millega algab sinu esimene muinasjutt?
Rahutustega.

*

Kaisa Eiche
Y-galerii galerist, sõber ja modell
Millal ateljee Küütri tn avamispidustused toimuvad?
Tundub, et polegi enam määramatu see valmimise aeg. Lähisügisel.

AHELINTERVJUU: JUHAN KIVIRÄHK

Kalev Vapperi hambahari

Ivar Põllu – Katrin Ruus (Müürileht nr 2), Katrin Ruus – Urmas Nimetu (ML nr 3), Urmas Nimetu – Jaan-Jürgen Klaus (ML nr 4), Jaan-Jürgen Klaus – Kalev Vapper (ML nr 5), Kalev Vapper – hambahari (ML nr 6).
Ahelintervjuu jätkub. Kalev Vapperi hambahari küsitleb sotsioloog Juhan Kivirähki.

Mul on hea meel, et saan sind siin ja praegu küsitleda. Intervall eelmise ja käesoleva intervjuu vahel on pikk nagu madu, arvasin, et rändan vahepeal rõõmsalt prügikasti. Küllap mängis aga oma rolli lõugu laiutav majanduskriis, mida isegi Vabariigi President on nimetanud veendunult „vähemalt viimase poole sajandi suurimaks“. Nii vuhingi palehigis tööd teha ning vuntsin oma sorgus ja määndunud välimusest hoolimata uljalt hambaid. Sinu vahvad harjased näivad aga endiselt püsti ja turris olevat – on sind kriis üleüldse kuidagi mõjutanud?
Isiklikus elus majanduskriis mulle ennast ilmutanud ei ole. Vähemasti mitte sel määral, et minu harjased oleks pidanud sorgu vajuma või halliks minema. Kuid loomulikult ei saa ma sotsioloogina ühiskonnas toimuvast ka muretult mööda vaadata. Selles mõttes on kriis ilmselt meid kõiki mõjutanud, et sunnib asjade seisu üle juurdlema. Loodetavasti saame kõik tuleviku tarvis ühe tubli portsu tarkust juurde.

Palun seleta mulle, harjale, kuidas selline küllaltki järsk majanduslik kollaps üleüldse teoks võis saada? Kas see oli asjade täiesti vältimatu areng või mingite erinevate tegurite küllaltki juhuslik kokkusattumus? Kas kriisi võib kirjutada ka devalveerunud dogmade arvele?
Kapitalistliku majanduse tsüklilisus on tõepoolest mingis mõttes paratamatu, see on hind, mida peame maksma turumajandusliku vabaduse eest. Kui me ei soovi riiklikku ülereguleerimist ja liigset bürokraatlikku järelvalvet, tuleb leppida sellega, et turg ennast aeg-ajalt ise, ilma meie kaasabita, korrastab. Ent kahtlemata saab targa poliitilise suunamisega neid valusaid protsesse pisut pehmendada. Eesti valitsus seda kahjuks õigel ajal teha ei mõistnud. Pigem tundub, et poliitikutel läksid gaasi- ja piduripedaal omavahel segamini. Majandustõusu ajal anti tarbimisele igati hoogu juurde ja nüüd, kui majandus on jõudnud langusfaasi, vajutatakse riigi poolt sellele täiendavalt pidurit.
Olen valitsuste tegevust ühiskonna ja majanduse mõjutamisel võrrelnud fotografeerimisega. Õhukese riigi ja vähesekkuva valitsuse poliitika, mida siin Eestimaal pikka aega viljeldud on, sarnaneb pildistamisele lollikindla „seebikarbiga“, lootuses, et fookused ja säriajad paneb paika „nähtamatu käsi“. Tõelise kunstfoto tegemiseks sellest aga ei piisa, on vaja kasutada oma mõistust ja kogemusi ning keerukat aparaati vastavalt konkreetsetele välistingimustele seadistada. Kuid muidugi – kui teadmisi ja oskusi napib, siis võib sellisel kombel pildi ka sootuks vussi keerata...
Et meie praegune valitsus eelistab toimida automaatrežiimil, sellest annab kinnitust aeg-ajalt esile kerkiv retoorika, et ega meist endist midagi ei sõltugi – peame ootama, kuni kogu maailmas olukord paremaks muutub. Tõepoolest – kriis on ülemaailmne. Mitte üksnes turumajanduse uustulnukad Ida-Euroopas ei sattunud vasikavaimustusse ootamatult avardunud tarbimisvõimalustest; üle oma võimete elati ka mujal Euroopas ja Ameerika Ühendriikides. Suurte laevade põhjaminek tekitab ikka keeriseid, mis ka väiksemad paadid endaga kaasa tõmbavad. Kuid tuleb enesele aru anda, et Eesti inimeste toimetuleku peale ei hakka mõtlema keegi teine peale meie enda.
See aga, et kriisi tulemusel mõned dogmad devalveeruvad, on ju iseenesest hea. Näiteks on isegi turumajanduse veendunud apologeet Mart Laar jõudnud tänaseks arusaamale, et valitsus peaks hakkama ühiskonnaelu ja majandust suunama „nähtava käega“. Elame – näeme!

Eesti Tööturuametis oli septembri alguse seisuga registreeritud 73 175 töötut, mis moodustab üle 11 protsendi siinsest tööealisest elanikkonnast. Koondamiste ja ettevõtete sulgemiste arvelt jookseb see number aga sukasilmana – üha suuremaks ja pikemaks. Unustades ära hammaste üldise heaolu ja hügieeni ning tundes kuivõrd kiivalt ja isegi tugeotsivalt mind peos hoitakse, võiksin ju triumfeerida, et tänu rasketele aegadele niivõrd kindlalt ametis püsin – ennemini kaotavad oma koha harjased ning hambad. See on mu isiklik, piinlikult egoistlik ja isekas võit. Mis sa arvad, mida head toob kriis sootsiumile laiemalt?
Tõepoolest, mitmed poliitikud ja majanduseksperdid on väitnud, et kriisil on ühiskonnale puhastav ja tervendav mõju, see aitab vabaneda vanast ja kasutust ning keskenduda uute väärtuste loomisele. Taolist retoorikat kasutati muuseas juba pronksiööde ajal, mil samuti väideti, et pronkssõduri teisaldamisel puhkenud mäsu lõi õhu Eestis puhtamaks, näidates meile, kes on kes.
Jah, kriisid on vahend ühiskonna kui keerulise süsteemi isepuhastumiseks. Kuid mulle selline sotsiaalne alepõletamine ei istu. Plats saab küll uue põllu rajamise jaoks puhtaks, kuid palju elavat – taimi, mutukaid ja pisielukaid - saab hukka. Eks sa katsu selgitada kriisi kasulikkust neile poolesajale tuhandele, kes ilma tööta on jäänud! Ühiskonnas elades peaks siiski üritama vältida džungliseadusi, kus tugevamad söövad nõrgemaid.
Ent nagu juba alguses märkisin – küllap muudab kriis meid targemaks. Et teatav ühiskondlik vapustus – „äratav kriis“, nagu näiteks majanduskasvu langusest või haldussuutmatusest tingitud ja laialt tajutud oht Eesti arengu pidurdumiseks – võib kaasa

aidata kvalitatiivsele muutusele ühiskonna juhtimismeetodites ja poliitilises kultuuris, väidab ka riiklik arengustrateegia „Säästev Eesti 21“. Sest ega inimene vabatahtlikult oma olemist ja tegemisi ümber mõtestada ja kujundada ei soovi, ikka ainult häda sunnil. Paistab, et selline hetk on nüüd kätte jõudnud – muutusi ei nõua enam mitte mõned üksikud veidrikest mõtlejad, vaid elu ise.
Hakkab selgeks saama, et erakondade lakkamatul valimisvõitlusel ja vastastikusel ärapanemisel rajanev süsteem ei suuda teha piisavalt läbikaalutud, ühiskonna üldist hüve silmas pidavaid otsuseid. Nii nagu Eesti-suurune riik ei saa oma kaitsmist usaldada vaid palgasõdurite hooleks, nii ei saa ka poliitilisi otsuseid pimesi usaldada ainult palgaliste poliitikute teha. Otsustamises peab kaasa lööma kogu ühiskond. Ja tõepoolest võib täheldada, et kodanikuühenduste aktivistid ja ka kunstiinimesed on aktiviseerunud ning avaldavad poliitiliste otsuste tegijatele märkimisväärset survet.

Olles jälginud puht professionaalsest huvist Sinu hambaid, pole mul jäänud märkamata, et teritad neid aeg-ajalt lõimumise teemadel, ärgitades inimesi mõtlema, kuidas eestlased ja teiste rahvuste esindajad siin meie maal ja teineteise kõrval paremini ning sõbralikumalt elada saaksid. Kuidas Sulle tundub, kas majanduslikus surutises olek pigem liidab või lahutab eri rahvusi?
Eks see sõltub paljuski lähteolukorrast, milles surutisse sisenetakse. Ehk - kas sel hetkel eksisteerib vastastikune usaldus või mitte, millised on ühiskonna sotsiaalse kapitali varud. Robert D. Putnam eristab siduvat ja sildavat sotsiaalset kapitali. Esimene kujutab enesest homogeensete kogukondade ühtehoidmist, teine aga usaldussidemete loomist erinevate kogukondade vahele. Siduv sotsiaalne kapital on vajalik toimetulekuks ning sellise kapitali olemasolu on üks olulisi vahendeid, mis aidanud üle elada nii varasemad kriisid kui ka praeguse. Sildav kapital seevastu aitab luua eeldusi edasiliikumiseks.
Et praeguseks on mitmed olulised sillad põletatud, siis kardan, et uute sildade ehitamist kriisiaeg just eriti ei soosi. Ent kui tahame lisaks oma muredega toimetulekule ka edasi liikuda, siis me sellest ei pääse. Tänast majanduskriisi võrreldakse ulatuselt ja sügavuselt sageli möödunud sajandi 30ndate aastate kriisiga. Nagu teame, ei päädinud toonane kriis sugugi suure sõpruse süvenemisega erinevate riikide ja rahvuste vahel...
Paraku on see, et suur osa venekeelsest elanikkonnast ei usalda Eesti riiki, kahetsusväärne fakt. Nagu kahjuks ka see, et Eesti riik on üsna vähe teinud selleks, et taolist usaldust luua. Paremaks üksteisemõistmiseks on vaja omavahelist suhtlemist – ka siis, kui segamas on keelebarjäär. On hea, et lõpuks ometi on tekkinud osaliselt vene keeles rääkiv ETV 2. Kuid see oleks pidanud tekkima juba kümme aastat varem!
Tänases Eestis moodustab venekeelne elanikkond umbes kolmkümmend protsenti. See on fakt. Eestlaste seas, keda vähemasti läbi meedia avaldatud hinnangutel võiks pidada koletult ksenofoobseks rahvaks – ehk oskad seda väidet ka sotsioloogina kommenteerida? – paistab su tolerantsus, empaatia ja sallivus eredalt silma. On see Sulle igiomane, juba lapsepõlvest kaasa antud maailmatajumise viis, või oled selle kallal ka kuidagi eraldi vaeva näinud, ennast seesmiselt kasvatanud ning harinud?
Empaatia ja sallivus tulenevad vist tõesti peamiselt inimese iseloomust ja kodusest kasvatusest - baashoiakud ja väärtused omandatakse ju enamasti varases lapsepõlves. Kuid loomulikult annab ka sotsioloogina tegutsemine ühiskonnaelu mõtestamiseks pisut avarama perspektiivi, teravdab reaalsustaju.
Mõni aeg tagasi kirjutas Annika Laats Sirbis, et USA presidendi Barack Obama lemmikfilosoofiks on Reinhold Niebuhr. Üks Niebuhri mõtteid on olnud läbi aastate ka minu motoks: „Issand, anna mulle meelekindlust leppida asjadega, mida ma ei saa muuta, julgust muuta asju, mida ma muuta saan ja tarkust nende vahel alati vahet teha.“ Üks vastastikuste arusaamatuste ja möödarääkimiste põhjusi poliitikute ja sotsiaalteadlaste vahel ongi see, et poliitikud lähtuvad sellest, millisena nad tahaksid ühiskonda näha, teadlased sellest, milline see tegelikult on.
Ükskõik, kuidas hinnata neid asjaolusid, millega seoses venekeelse elanikkonna osakaal Eestis kolmekümne protsendini on tõusnud, on see reaalne fakt, millest mööda vaadata ei saa. Need tegelased, kes pärast pronksiöid valjult kuulutasid, et venelased tuleks koos punaprofessoritega Eestist välja saata, on oma mõtteviisilt ju pesuehtsad bolševikud. Kui mõelda sellele, milliseid vahendeid nende poolt soovitu teoks tegemisel tuleks rakendada, siis hakkab pisut õudne!
On üks väga lihtne reegel, kuidas oma suhteid teiste inimestega korraldada – ära tee teistele seda, mida sa ei soovi, et sinule tehtaks. Ja seda mõtet pisut parafraseerides – ei maksaks ka seda, mida sulle kunagi on tehtud, iga hinna eest üritada tagasi teha. Sest enamasti ei õnnestu kätte maksta sellele, kes sinu suhtes toimunud ebaõigluses otseselt süüdi on. Olgu osa siinsetest venelastest isegi okupantide järeltulijad – isiklikku vastutust nõukogude võimu kuritegude eest nad ometi ei kanna. Tark inimene peab oskama vahet teha režiimil ja rahvusel.
Õnneks on eesti rahvas tervikuna siiski märksa vähem ksenofoobne kui see viimasel ajal meedias välja paistab. Meedia lihtsalt armastab äärmusi võimendada. Mõelgem sellele, et kui enamik Eesti kodanikest toetas liitumist Euroopa Liiduga, siis pidid nad enesele ju aru andma, et sellesse liitu kuuludes ei õnnestu jääda muust maailmast isoleeritud etniliseks rahvusriigiks. “Olgem eestlased, kuid saagem ka eurooplasteks!“ - see hüüdlause kõlas esimest korda juba enam kui 100 aastat tagasi.
Et olen hambahari, siis veelgi enam kui eri rahvusgruppide läbisaamine, paeluvad mind inimeste ja asjade vahelised suhted. Kui lapsele moodustavad need kaks maailma ühtse lahutamatu terviku, siis aastatega toimub totaalne kaugenemine. Sarnast võõrdumist tabame nt eestlaste muistseid ning tänaseid argikombeid, tõekspidamisi ja tavasid kõrvutades. Oskad sa muuhulgas ka nukunäitlejate pojana oletada, millest taoline lõhenemine tekib? Vahest aitaks animalistlikum ning maailma ainelist ning vaimset vara tervikuna tajuv ühiskond vältida ka selliseid, oma sisult küllaltki absurdseid nähtusi, nagu käesolev majanduskriis?
Ettekujutus muistsest eestlasest, kes Vanemuise kandlehääle saatel murueide tütreid imetles, on üks ilus muinasjutt. Ja isegi kui see tõsi oleks, poleks selle teadmisega tänapäeval suurt midagi peale hakata. Kas see, et muistne eestlane oma materiaalsetes tarvetes vähenõudlik oli, tuli erakordsest tarkusest ja heast iseloomust või võimaluste puudumisest?
Ma ei arva, et tuleviku suunas saaks liikuda selg ees, minevikku ja kunagist talupojatarkust idealiseerides. Tänase ühiskonna jaoks sobivad väärtused ja normid ei saa jäljendada vanu, vaid need peavad tekkima tänapäevastest vajadustest ja oludest lähtudes.
Muidugi häirib ka mind, et tänane elutempo jätab vähe aega süvenemiseks ja filosofeerimiseks, püsiväärtustele keskendumiseks. Seda asendab lakkamatu tarbimisvõidujooks, mille võidab see, kellel on surres kõige rohkem asju. Ei lepi ju lapsevanemadki sellega, et nende võsuke peaks mängima käbide ja puupulkadega – suurem osa lastetubasid, kuhu olen sattunud, näevad välja nagu mänguasjapoed või koguni -laod.
Ent võibolla mõjub kriisi-aeg siin tõepoolest kainestavalt? Näiteks Marju Lauristin arvas kogumiku „Eesti Inimarengu Aruanne 2008“ eessõnas: „Pole võimatu, et majanduskriis saab kaasa aidata materiaalsete ja mittemateriaalsete väärtuste tasakaalu jaluleseadmisele“. Ent ikkagi – see tasakaal ei vii meid kindlasti tagasi rehielamusse, vaid peab sobituma paneelmajade, ridaelamute ja supermarketite keskkonda.

Suured tänud Sulle!
Suur tänu sulle, hea hambahari, sisukate küsimuste eest. Pean tunnistama, et olen mõnikord, eelkõige Eesti erakondadest kirjutades, kasutanud Voldemar Pansolt laenatud kalambuuri „ühekülgne nagu hambahari“. Tulevikus ma seda enam teha ei söanda, sest Sinu suhtes on taoline hinnang küll täiesti ülekohtune.

KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST

Oliver Laasi tekst ja plakatid

Ideoloogilistel alustel loodud plakatid kasutavad, sõltumata oma eesmärkidest, kommunikeerumiseks erinevaid propagandistlike semantilisi strateegiaid. Otsekoheseim on ühehäälsetel eeldustel põhinev veenmine või näilisele dialoogile kutsumine. Ühekülgsetelt, loogiliselt vigastelt alustelt tekitatakse propagandisti ja sihtgrupi vaheline ühisnimetaja. Selle najalt jätkatakse ideoloogilist indoktrineerimist korduste, kinnituste ja arvamusliidirite mõjutuste kaudu.

Oma töödes olen kasutanud peamiselt ühte propagandistlikku taktikat – tahtlikult ebamäärast kommunikatsiooni, kus suurem osa tõlgendustööst jääb sõnumi vastuvõtja kanda. Selle kaudu olen püüdnud tekitada monoloogilise olukorra. Plakatid on kokku pandud viidetest erinevatele rohkem või vähem äärmuslikele teooriatele, pretendeerimata objektiivse analüüsi tulemuste presenteerimisele.

Väited on esitatud ebamääraselt, et nende dešifreerimise käigus ei keskendutaks faktilise tausta kontrollimisele. Tööde koomiksilik vorm on tingitud püüdest neid subkultuuridele suunatud kommertsreklaamidega seostada. Seeläbi peaks neile lisanduma ühelt poolt esteetilse objekti mõõde ja teisalt avatud tõlgenduslik omaruum.

Kõigi kuue plakati läbivaks teemaks on võimuinstitutsioonide ja positsioonide (enese) legitimeerimise viiside pahupooled. Keskseteks konseptuaalseteks toetuspunktideks on: erinevate instantside seotus kapitaliga – selle töörežiimiga, selle vaba liikumise tingimuste tagamisega, lisaväärtuse akumulatsiooni ja tootmise kiirendamise ning tekitamisega; raha, mis mitte ainult ei kanna teda emiteerivate süsteemide väärtushinnangute ja alusprintsiipide märke oma kujundusel, vaid on iseenesest üleüldse võimalik, tänu teda levitavate võimuinstitutsioonide tegevusele.

Tervet seeriat läbib võimu ning allumise/allutamise küsimus ning selle erinevate tahkude väljatoomine. Mitmed võimu seisukohast vajalikud piirangud viiakse sisse üldiselt sarnase skeemi alusel - poliitiliste eeliste või mugavuste ajas pikendamisena. Nende retoriseerimise läbi toimub domineeriva definitsiooni raamistamine ja müümine. Problemaatika defineeritakse kiirelt ning veenvalt ja soovitavad tulemused artikuleeritakse ähvardava ohu narratiivist lähtuvalt. Sellises võttestikus muutub kõnealune nähtus tihti sünekdohhiks laiematele sotsiaalsetele probleemidele.

Seerias valitud vaatenurgad on teadlikult ühekülgsed ning tõlgendustes äärmuslikud. RFID tehnoloogiat koos GPS'iga on potensiaalselt võimalik kasutada ka oluliste probleemide leevendamiseks. Näiteks humanitaarabi liikumise jälgimiseks ning sihipärase kasutamise kontrollimiseks, ohustatud liikide järelvalveks, mürgiste jäätmete illegaalse ladustamise ärahoidmiseks, Elevandiluurannikul orjatööjõu kasutamise lõpetamiseks sealsetes kokaistandustes ja põrandaaluse relvaäri piiramiseks. Seda kõike juhul, kui tehnoloogiat rakendavad nendest muutustest siiralt huvituvad mittetulundusühingud, fondid ja horisontaalse organisatsiooniga korporatsioonid.

Lõuna-Koreas loodavas tehislinnas New Songdos on igasse korterisse kavandatud sensoritega varustatud põrandad, mis tuvastavad, näiteks üksiku vanainimese puhul, põrandale kukkumise ning kutsuvad viimase mittetõusmise korral välja kiirabi. Samas, arvestades senist tendentsi kodanike endokoloniseerimise suunas võimu poolt, peitub omavahel integreeritud elektroonilistes seiresüsteemides potensiaalne oht privaatsfäärile ning kodanikuvabadustele, millega Lääne kultuuriruumis niivõrd harjunud ollakse. Sellest ka üks oletatavaid põhjuseid, mis sääraseid eksperimente teostatakse erineva privaatsuse konseptsiooniga aasia regioonis.

Sellel suunal lõpuni välja minnes võib öelda, et vaimne, sisemine kolonisatsioon on olnud edukas, ulatudes potensiaalsuste ning afektide kontrollini. Inimkogemuse ajalise komponendi võib proprioptseptsiooni (kehaosade üksteise suhtes paiknemise taju) kaud laiendada seniselt minevik-olevik teljelt ka tulevikku. Nimelt on uurimused näidanud, et reaktsioonitasandil toimub jäseme liikumine umbes kaheksa sajandikku enne antud liigutuse registreerimist teadvuses või selle sooritamise taotluse teadvustamist. Endokolonisatsioon haldab, lisaks muudele potensiaalsustele, ka neid, puhtfüüsilisi, reaktiivseid potensiaalsusi. Sobivaks näiteks siinkohal on erikoolituseta inimesele omane tardumine hädaolukorras, kus loom toimiks instinktiivselt. Üks osa haldamisest on sõltuvussuhete loomine, koolitamise käigus tekitatud abitus, mille kaudu kontrollitakse reaktsioonilisi potensiaalsusi, spontaanseid reflekse.

I

Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus [John 10:11]
Mina olen hea karjane. Hea karjane annab oma elu lammaste eest. [Johannese evangeelium 10:11]

Neo-liberalistlikus mudelis, kus enamik varem riigi kompetentsi kuulunud tegevusvaldkondi on erasektorisse üle viidud või taandatud üksikisiku (kodaniku) omavastutusele, kujuneb riigi peamiseks funktsiooniks turvalisuse tagamine, mille kaudu enda legitiimsust kinnistada. Turvalisus on tulevikku suunatud ideede ja praktikate kogum – tellingud, millele toetuvad ülejäänud liberaalse mudeliga seotud väärtussüsteemid, mida vastavalt turvalisuse praksistele, on liitmise kaudu võimalik ajas pikendada. Seega saab turvalisusest printsipiaalne eesmärk ning selle nähtavaim kehastumine ilmneb eriolukorras – seniste, iseenesestmõistetavaks peetud demokraatlike vabaduste ning õiguste ajutises tühistamises. Tuntuim ja viimasel ajal analüüsituim näide on Ameerika Ühendiikide post 9/11 ühiskondlikud ja sotsiaalpoliitilised muudatused sisejulgeoleku ettekäänetel (mille varjus viidi ellu mitmed sotsiaalset kontrolli ja jälgimist hõlbustavad meetmed), kuid teiseks oluliseks ajalooliseks näiteks on kindlasti Saksamaa ajavahemikus 1933 – 1945. Karjasefunktsiooni distsiplineeriv, nähtav ja eristatav vorm, ilmub gaasimaskides ning kiivrites tänavale siis, kui modulatsioonist jääb väheseks ning ülekäte läinud karja on tarvis tema enda eest kaitsta.

II

Ego quidem absens corpore praesens autem spiritu iam iudicavi ut praesens eum qui sic operatus est [1 Corinthians 5:3]
Sest mina, ehhki ihulikult eemal, ent vaimus kohal, olen otsekui teie juures viibides juba teinud otsuse selle kohta, kes nõnda on elanud [Pauluse esimene kiri korintlastele 5:3]

Turvalisuse konseptsiooni modus operandi seisneb potensiaalsuste haldamises, pluralismi taandamises, eksisteeriva (tasakaalu) hetke lõputus pikendamises – võimalike ja mõeldavate alternatiiv-stsenaariumite realiseerumise tõkestamises ja ennetamises. Turvalisus konseptsioonina toetub oma absoluutsuses enese defineerimisel ainult ebakindlusele – turvalisuse vastandiks on tema enda eitus. Jälgimise kaudu mängitakse teinteise vastu võimalikke stsenaariume reaalsetele, tööjõu, inimresursi ja kapitali voogudegale, millest korjatakse

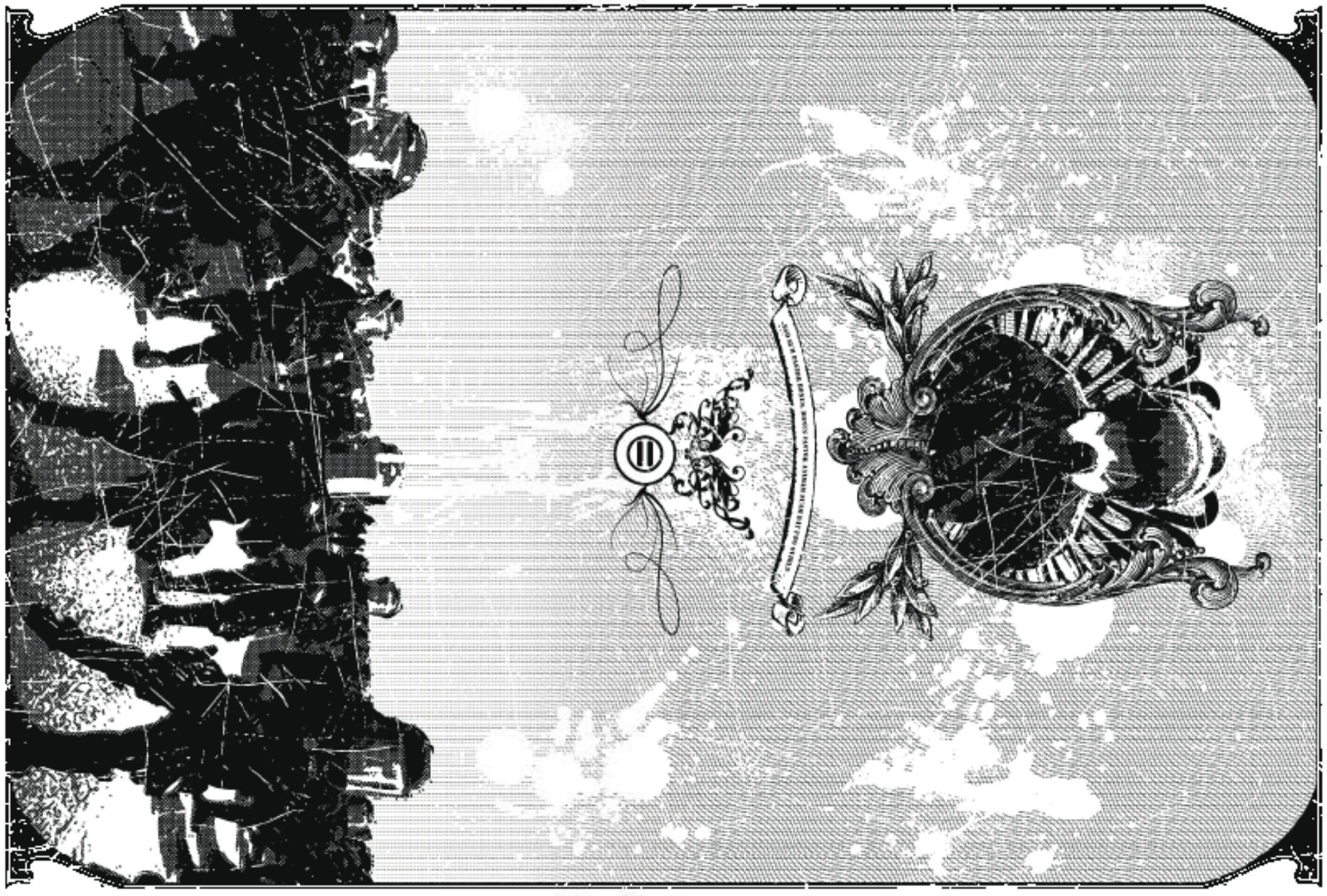

vastavalt äranägemisele ja simulatsioonist saadud algoritmidele välja infokilde (turvakaameratega jälgimine, e-posti ning sõnumite skanneerimine „ohtlike“ märksõnade alusel, telefoni kõneregistrite väljavõtted ning viimasel ajal päevakorda kerkinud online sotsiaalvõrkkudest informatsiooni kogumine ning eraettevõtjate käsutuses olevate arveldusandmete kasutamine) selleks, et võimalike stsenaariumide aktualiseerumist ennetada prognoositud mustrite eristamise ja kahtlusaluste ennetava tuvastamise kaudu. Selle protsessi käigus on ilmnenud uus süü liik – katse. Prevaleeriva infokogumise datatormis on katse piiritlemine muutunud aina hägusamaks ning ennetustegevus nihkunud ajas üha ettepoole (näiteks sotsiaalsetest võrgustikest kogutud info abil kompileeritud profiilide alusel konkreetsete isikute arreteerimine). Säärase turvalisustehnoloogia aluseks on usk ennetuse võimalikusse.

Turvalisusühiskond (mis on ühtlasi ka jälgimisühiskond) on kapitali ja inimressursi vabale liikumisele rajanevates süsteemides nende voogude haldamise seisukohalt käepärane tehnoloogia. Turvalisustehnoloogiate preventiivne iseloom tõuseb sellises süteemis märgatavalt esiplaanile, avaldudes ümberkaudses kultuuriruumis.

III

Inquirat pacem et persequatur eam [1 Peter 3:11]

Otsigu rahu ja taotlegu seda [Peetruse esimene kiri 3:11]1

Me võime öelda, et omastamine on suunda muutnud, või õigemini, et Riigid kalduvad valla päästma, rekonstitueerima, tohutu sõjamasina, mille juures nad ise muutuvad kõigest vastandlikeks või külgnevateks osadeks. See ülemaailmne sõjamasin, mis omal moel Riikide poolt „uuesti välja lastakse“, omab kahte, teineteisele järgnevat, kuju: esiteks fašismivorm, mis muudab sõja lõputuks liikumiseks mille ainsaks eesmärgiks on tema ise; kuid fašism on ainult toores visand ja teine, postfašistlik vorm, on sõjamasin mis võtab rahu oma otseseks eesmärgiks, rahu Terrori või Ellujäämise kujul. Sõjamasin taasrajab sileda, totaalse ruumi, mida nüüdsest väidab kontrollivat - ümbritsedes tervet planeeti. Totaalne sõda minevik veelgi kohutavama rahuvormi asemel. Sõjamasin on seadnud endale eesmärgi, milleks on ülemaailmne kord, ja Riigid ei ole nüüdsest enam muud kui selle masinaga kohandatud objektid või vahendid. Riigid, olles omastanud sõjamasina ja olles selle oma eesmärkidele vastavalt mugandanud, väljastavad omakorda uue sõjamasina, mis hakkab juhtima neid samu eesmärke, omastab Riigid ja võtab enda peale üha laienevaid poliitilisi funktsioone.

IV

You have permission to rent back your own culture

Sul on luba omaenda kultuuri tagasi rentida

Jack Joseph Valenti (05.09.1921 – 26.04.2007) oli Hustonis, Texases sündinud itaalia immigrantide poeg, kes teenis II Maailmasõja päevil Ühendriikide õhujõududes, lennates üle viiekümnel missioonil B-25 tüüpi pommitajal. Valenti oli Hustoni Ülikooli vilistlane ning Harvardi Ülikooli magistrant. 1952. aastal oli ta „Weekly & Valenti“ nimelise reklaami ja poliitilise konsultatsiooni agentuuri kaasasutaja. Tema agentuur oli vastutav Kennedy 1963. aasta novembris toimunud Dallase visiidi meediakajastuse eest. Kennedy mõrva järel kolis ta koos Lyndon Johnsoniga Valgesse Majja. 1966. aastal Universal Studios'i ülema Lew Wasser-mani soovitusel ja Johnsoni toetusel, lahkus Valenti oma ametist Valges Majas ning asus MPAA (Motion Picture Association of America) presidendi ametisse. Järgmistel kümnenditel dirigeerisid peamiselt Valenti ja Wasserman Hollywoodis lubatud ja rakenduvaid ärimudeleid. Valenti oli MPAA pikaaegne president ja üks ajaloo mõjukamaid pro-coyright lobiiste maailmas. Ta töötas välja muuhulgas nii MPAA filmireitingute süsteemi, võitles 80. värvikate sõnavõttute saatel tärkavate tehnoloogiate (videomakid, kodune lindistamine, kassetmakid jne) vastu ning aitas läbi suruda 1998. aastal vastu võetud DMCA (The Digital Millennium Copyright Act). Selle nähtavateks jälgedeks tavakasutajale on lisaks mitmetele tähelepanuväärsetele kohtulahenditele (Viacom Inc. vs Youtube, Google Inc., IO Group Inc. vs Veoh Networks Inc., viimaseks näiteks The Piratebay asutajate vastane kohtulahend) ka hulgaliselt väiksemaid, eraisikuid süüdi-mõistvaid juhtumeid ning ette süüd eeldavad piraatluse vastased reklaamid legaalselt ostetud toodetel (eriti DVD'del, varem ka VHS'idel). Lisaks aina laialdasem krüpteerimise kasutamine masslevikusse paisatud intellektuaalomandi andmekandijatel. Viimased on üldjoontes seniajani üpris kohmakad ning kasutajavaenulikud, olles samas piraatluse tõkestamise seisukohalt võrdlemisi kasutud.

V

Multi autem sunt vocati pauci vero electi [Matthew 22:14]

Sest paljud on kutsutud, aga vähesed on valitud [Matteuse evangeelium 22:14]

Turvalisuspoliitika kõige nähtavamaks ning intensiivsemaks rakendumis-piirkonnaks on rahvusriikide piirialad – lennujaamad, sadamad, maismaapiirid jne. Nendes tsoonides avalduvad tehnoloogiliste haldamissüsteemide automaatika ja imigratsiooni/emigratsiooni voogude kontrollimise rituaalsetes, korduvates protseduurides, kogu struktuuri kooshoidvad ideoloogilised tellingud. Viimased suunavad implitsiitselt nii hoiakuid kui igapäevast praktikat. Potensiaalse ajutine halvamine, näilises mitmevalentsuses ning võimalikest variantidest tegelikult realiseeruvate kitsas kanaliseerimine on just neis piirkondades eriti intensiivne. Üheks põhjuseks mitmest on vajadus „teise“ haldamise järele, tema liikumise limiteerimise kaudu.

Võõra üheks konseptualiseerimise aluseks olev loogiline operatsioon, millele toetub ka rahvusriigi loogika, on kujutlus homogeensest etnilisest ning kultuurilisest ruumist, mis on jaotunud teatud areaali piires, olles määratletud erinevate konkreetsete traditsioonide, pärandi ning üldise ajaloolise vektori kaudu. Sarnane totaliseeriv ja terriotoriaalne eeldus laiendatakse ka külgnevatele areaalidele. Mõlema rakenduse puhul on tegemist idealiseeriva ning ajaloolist heterogeensust ignoreeriva operatsiooniga, mis kipub üldiselt kujunema külgnevate kultuuriruumide suhtes üleolevaks. Halvustav suhtumine on järkjärguline, lähtudes samasusest antud tõlgendustsentriga. Oma roll kogu operatsioonis on ajaloolistel võimuhierarhiatel, viimaste omavahelistel nihetel ning mutatsioonidel, mis ühel või teisel kujul kanduvad kultuurilise mäluna edasi jättes allhoovustena oma jälje ka praegustele suhetele.

VI

Forgive me father for I have sinned

Andesta mulle isa, sest olen teinud pattu

Freudi jätkuv populaarsus ning tema tekstide mõjukus läbi terve 20. sajandi humanitaaria ning kunsti varajase 21. sajandini välja on tekstide endiga kokku puutudes arusaamatu, isegi kummastav. Kohati järjepidevusetud arutlused, mis on mõeldud tõestama inimteadvuse üpris mehhanistlikku ning hüdraulilist mudelit, ei saanud ometi olla kõigi nende järgnevate lõputute köidete, kunstiteoste, luuletuste ning viidete laviini algatajaks.

Psühhoanalüütilise ravi tõhususe uurimine, läbi selle praktiseerimise ajaloo, on viinud mitmed analüütikud järelduseni, et ravitulemused ei erine oluliselt igasuguse ravi puudumisest. Kogu üritusele ei ole kasuks tulnud Freudi enda postuleeritud lõputa analüüsi problemaatika koos kõigi sellega kaasnevate majanduslike implikatsioonidega ning kogu liikumise sisemine ajalugu, mis paljuski sarnaneb mõne usulahuga oma mitmete sisemiste lõhenemiste, setsessioonide ja dogmaatiliste põhimõtetega. Viimaste tõestamiseks oldi valmis nii haiguslugusid kui uurimistulemusi fabritseerima.

Edukas subjekt rakendab vajalikud teoorias postuleeritud vaimsed turvalisusmeetmed enda teadvuses ennetavalt ning suhtub põlgusega neisse kes seda ei tee. Äärmuslikel juhtudel koondub säärane segmenteerivalt ühtlustav printsiip mõne demoniseeritud vähemusgrupi vastaseks progrommiks. Oedipus ei ole pelgalt psühhoanalüütiline konsept. Ta on vaikivate enamuste, masside, „normaalsete kodanike“ konstrueerimise operatsiooni. Vaimne turvalisus ning endokoloniseerimine, võimuga indoktrineerimine. Sellesse pühitsemine läbi hariduse, elukestva õppe, pideva moduleerimise tööl, kodus, koolis ja seltskonnas toimub läbi vahetusoperatsiooni kus tagajärg (Oedipus, imperialism, riik) nihkub põhjuseks – igapäevane vaimne endokolonisatsioon, mille peamisteks täideviiateks ning kohtumõistjateks saame me ise ja mille ülempreestriteks on poliitik, terapeud ja ülemus, olles samas ka ise allutatud piiritlevale subjektiveerivale loogikale mida nad levitada aitavad.

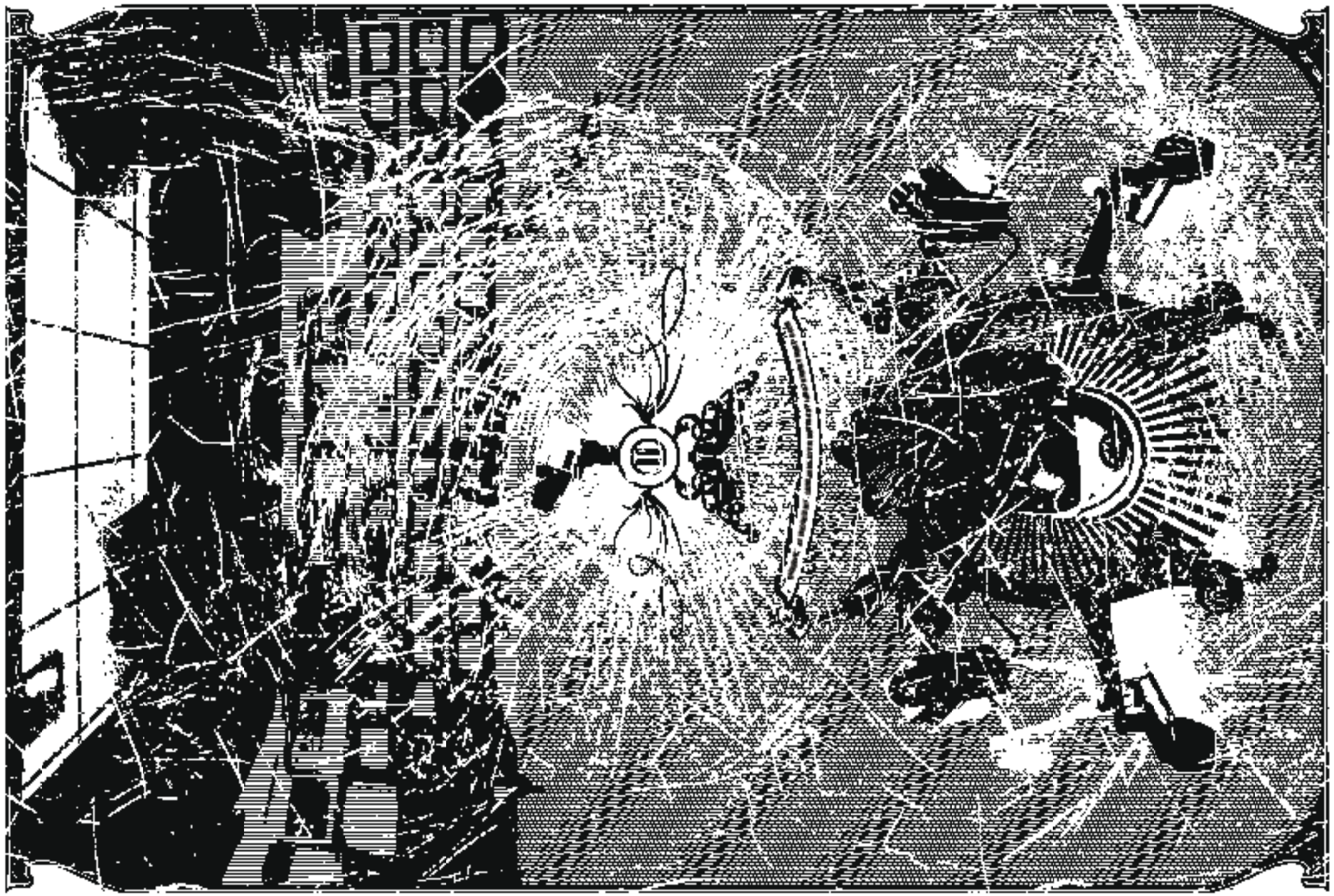

OLIVER LAAS / KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST / II

„Teatud raamatute mittelugemine mõjutab sind tunduvalt rohkem kui lugemine.“

„Kogu looming tuleb mingis mõttes eikusagilt ja vahendab eimidagi.“

ÕHTUPOOLIK HÄRRA ERKKI LUUGIGA

Anti Saare maratonintervjuu

Üle ega ümber sellest niikuinii ei pääse, küsin siis kohe hakatuseks ära: Erkki Luuk, oled Sa rohkem koera- või kassiinimene?
Väga raske vastata. Ma arvan, et ei tunne ennast kummaski rollis kuigi hästi – tahaksin kogu aeg teha midagi omamoodi, kuid samas pidevalt teistega koostööd tehes. Ületamatu vastuolu.

Räägime Tartus ja Tartu lehele. Oled Sa korralik tartlane? Turul käid? Linnalehte loed? Rocki mänge jälgid?
Linnalehte ei loe, turul vahel käin, mitte turuhoones, see häirib, kuigi varemalt sai seal käidud ja sellega on seotud mingeid kujutlusi. Avaturule talvel eriti asja ei ole. Rocki mängude skoore otseselt ei jälgi, aga kuna aeg-ajalt olen sattunud lugema Postimehe spordikülgi, siis nendelt olen mõningaid teadmisi ammutanud.
Ma tegelikult ei tunne, et oleksin Tartuga kuidagi eriti tihedalt seotud. Pigem olen seotud kasvõi Luunja katlamaja ja kasvuhoonetega. Raskuspunkt on kusagil seal, mingis linnalähedases olematuses.

Kas usud maavälisesse ellu? Aga linnavälisesse?
Mul on küll ka nö sisepaguluse plaane: minna kuhugi Tõrvasse või Võhmasse või Põlvasse… Kuhugi pärapõrgusse - metsa võibolla. Tartusse olen lihtsalt algusest peale sattunud. Olen väga inertne inimene – oleks mind näiteks kuhugi sohu maha visatud, oleksin võibolla sinnagi elu lõpuni jäänud.

Tartu lugude sarja loengus põlustasid sündmuse, kiites elu millenniumivahetuseaastate sündmustevaeses Tartus. Kas suudaksid oma viimase 24h kognitiivsel kaardil näpu peale panna mõnele positiivsele sündmusele?
Jah, suudan. Aga see on selline isiklik sündmus, seotud sellega, et ma lihtsalt parasjagu kirjutasin mingisugust teksti - mis seal salata, ütleme ausalt, et see oli doktoritöö -, mis edenes üle ootuste hästi. Seda peangi positiivseks sündmuseks. See ongi vist kõik, kui välja arvata see, et pole olnud negatiivseid sündmusi, mis on juba iseenesest positiivne.

Kui esined oma tekstidega, siis teinekord – tegelikult alati – jääb mulje, nagu oleks tegemist omamoodi sündmuse paroodiaga. Nt Erkki Luuk seisab sõnajala kõrval ja loeb kümnendat korda ette oma „Prääda ja Endili“.
Mulle tundub, et kõige olulisem põhjus, miks inimesed seda paroodiana võtavad, on nendes tekstides. Need lihtsalt tunduvad lõhkuvat või küsitlevat nii paljusid reegleid ja norme…

Mõtlen pigem tekstide ettekannet ennast, ettekandmise viisi.
Ma arvan, et mul on lihtsalt oma stiil. Ja kui see tundub paroodiline, siis on väga raske öelda, kas see tuleb rohkem sellest stiilist või teksti enda mõjust, mis võibolla kuidagi hägustub sellesse stiili.

Muusikast. Ammutad uurimisretkedelt marginaaliasse (võsa, raudteealad, varemed) märkmeid, mida nimetad alternatiivajalooks, mitte pelgalt nn intiimgeograafiaks. Oled kuulus marginaal. Ühtlasi oled tuntud oma isikupärase muusikamaitse poolest. Nt Eesti Ekspressi aastalõpuedetabelites oled ainus kriitik, kelle ükski eelistus ei kattu ühegi teise kriitiku ühegi teise eelistusega. Kui alternatiivne võib muusika olla, et seda veel muusikaks peaks nimetatama? Ehk mis eristab nt metallurgi või pakkimisliini operaatorit muusikust?
Funktsioon. Kui tööline nimetaks oma tegevuse helikunstiks ja kui see oleks kuidagi välja mängitud helikunstina – teose, ürituse, kontserdina –, siis see seda ka oleks. Selge on see, et eksperimentaalses muusikas on väga palju toorelt üle võetud keskkonnahelisid: tehasest, linnaruumist, loodusest või kust iganes. Võib teha muidugi ka täpsema eristuse nt muusika ja soundscape'ide või sound arti vahel. Sound arti alla läheb nende tüüpide tegevus mugavalt. Eriti kui seda salvestatakse või esitatakse, niivõrd kui see publikuga suhestuma hakkab.

Kas neil klõpsimisest, raginast, vilinast ja kõrvulukustavast vaikusest koosnevatel soonilistel maastikel on sinu jaoks ka emotsionaalseid kvaliteete?
No helil on aprioorselt emotsionaalsed korrelaadid, see on täiesti paratamatu. Keegi kriitik on öelnud, et muusika on helis väljendatud emotsioon, emotsiooni kõige puhtam väljendus.

Schopenhauer äkki?
Pigem vist David Toop. Nojah, teatud mõttes on see õige. Sest piisab ühest ainsast käigust või meloodiajupist, et tekitada ajus mingisugune emotsiooni vooluring.

Nii et pelgalt huvitavus ei ole muusika juures sinu jaoks kõige olulisem?
Viimasel ajal on emotsioon mulle tähtsamaks muutunud. Oli mingi aeg, kui ajasin taga uusi kõlasid ja käike ja kombinatsioone – heli ja kõla kui sellist –, aga viimasel ajal rohkem emotsioone, pigem isegi selliseid, mis viivad otsapidi kuhugi minevikku, loovad mingi surrogaatmälestuse…

Mida Sa selle all mõtled?
Surrogaatmälestus on tegelikest / olematutest / kujutletud/pseudo-jnemälestustestsünteesitud kamarajura. Ühesõnaga, hakkad mäletama midagi, mida sa tegelikult ei mäleta. Tekib selline pseudominevik või alternatiivajalugu. Ja sellised asjad on tohutult väärtuslikud.

Kas selles võibolla ka põhjus, miks Sulle ei istu nö konventsionaalne popmuusika, mis justkui ise mäletab liiga paljut, et kellegi päris isiklike mälestuste jaoks ruumi jätta?
Ei ole nii. Esiteks on juba see vale, et mulle ei meeldi konventsionaalne popmuusika. Meeldib küll, ma kuulan palju sihukesi vanu ja kulunud asju, à la popbände aastast '97, mida keegi võibolla ei mäletagi, sest need olid sellised ühe-kahe hiti imed. Näiteks Let Loose, kes tegi kaks hitti, mida käiati paar kuud raadiotes ja see oli ka kõik. Tuntumatest kindlasti Smiths ja a-ha. Morrissey, eriti just varajane; Bryan Ferry, Depeche Mode, Sting... Mõte on selles, et mulle meeldib konventsionaalne muusika, aga mulle ei saa sellega pähe istuda. Minu avaldatud arvustused ei peegelda tingimata mu eelistusi. Muusikakriitika oli teatud ajal lihtsalt töö: mul olid kontaktid teatud promotsiooniagentuuridega, kes lükkasid maailmas eksperimentaalset muusikat ja tänu sellele oli just see rida ees. Samas, kui mul oleks teine rida ees olnud, oleksin äkki arvustanud nt Foreigneri ballaade. See kõik on väga sattumuslik, pole põhjust mind selle järgi lahterdada, kuigi seda pidevalt tehakse.

Kuidas on kirjandusega? Seda vist tunnistad, et meloodia- ja harmooniamõõtmete hägususe poolest on nt Bach ja eurotümmar omavahel sarnasemad kui Sinu "avalikud eelistused" kummagagi neist. Mulle tundub, et sama võiks öelda Sinu luule kohta suhtes ülejäänud poeesiasse, olgu selleks Shakespeare'i sonetid või pomeriimid. See suhe on puuduv, oled nõus?
Kui puhtalt traditsioonist lähtume, siis võib öelda küll, et nood on omavahel sarnasemad, aga kui vaatame teksti struktuuri, siis ma pole selles küll veendunud. Küll on enesestmõistetav see, et mina olen ebatraditsioonilisem kui nood mõlemad kokku – küsimus on lihtsalt selles, et mis on traditsioonis normina kehtestunud. See on aga suuresti juhuslik.

Nüüd olemegi otsaga järgmises ja kõige sisulisemas küsimusteplokis: Erkki Luuk ja kirjandus…
Kas näiteks sellist plokki ei ole nagu Erkki Luuk ja suusatamine?

On-on, spordiplokk, tuleb kohe sinna otsa. Või teeme kohe vaheplokina ära?
Kohe, niimoodi külmalt?

Jah. Kus Sa suusatad? Dendropargis?
Üritan ikka Käärikul käia.

Ja palju keskmiselt katad?
Pakuks, et ikka üle kahekümne tuleb ära… Maratoni ei sõidaks, aga kolmandiku küll.

Vabas või klassikalises stiilis?
Vabas, ikka vabas. Sellepärast ma ei saakski kunagi maratoni sõitma minna, et see on klassikalises stiilis. Teine asi, miks mitte minna, on see rüsimine ja trügimine…

Laulupeol Sa vist ka ei käi?
Ei ole nagu käinud jah. Kuigi võiks ju minna, ma ei ole põhimõtteliselt laulupeo vastane, erinevalt näiteks musjöö Laansalust – ei näe selles vähemalt enda jaoks suurt probleemi.

S. S. Fabrique tähendab sinu tekstide kohta: "tegu on erakordselt huvitava sõnamänguga"; Andres Keil tunnistab „Valitud luuletuste" kohta: "See raamat nõuab aastatepikkust süvenemist"; Paavo Matsin leiab, et kogu traagiline ja tõsimeelne luule "peaks olema minevik pärast Luuki"; Aare Pilv „Ornitoloogi pealehakkamisest": "See on keel, kus kaob ära küsimus keele valetamisvõimest"; Mart Kangur nimetab su luulet fantaseerimise vastandiks, "igasuguse kommunikatsiooni tahtlikuks ja järjekindlaks ebaõnnestumiseks"; Jaak Tomberg täheldab "jõulist loobumist mõtlemisest"; Janar Ala küsib: "Miks peaks keegi keelduma huumoripreemiast?"; kahe TÜ haridusega netikommentaator leiab tegu olevat "mingi jaburdamise, veiderdamise ja pseudokultuuriga"; Salmo Salar aga, et "nali on naljast kaugel"; Jaan Kärner arvab, et "kui naturalist ja tulevane arst armastab August Jakobson kõike liiga lihtsalt ühe "füsioloogilise nimetaja" alla viia"… Mida lisaksid?
Selliseid asju on alati väga huvitav lugeda. Midagi pole nagu lisada. Mida ikka öelda või milleks? Pole nagu mingit mandaati ka. Minu jaoks uus ja üllatav on Tombergi leitud jõuline loobumine mõtlemisest. Kõlab kuidagi hästi pidulikult. Paneb ennastki mõtlema… Aga kuna ma olla mõtlemisest loobunud, siis kuluks ilmselt pisut liiga kaua aega, et selle üle mõtteid vahetada. Kõik, ka see, mida arvas kahe ülikooliharidusega inimene, on väga huvitav.

Kas pead üldse võimalikuks, et keegi jääks Su tekstide suhtes ükskõikseks?
Loomulikult pean. See on ju lihtsalt klišee, et mitte kedagi ei jäta ükskõikseks – igaüks on kas vaimustuses või vihkab…

Ma ei oleks päris nõus, et see on Sinu puhul klišee…
Eeldus, mis tuleks teha, on see, et paljusid jätab kogu kirjandus täiesti ükskõikseks…

Aga kui tegu on ikkagi tekstiga, mis just nimelt ei vasta ettekujutusele kirjandusest…
Ma mõtlen, et siis vast on reaktsioon pigem see, et need tekstid häirivad. Eeldan, et inimesed on suhteliselt konservatiivsed ja neile meeldib see, mida nad on harjunud millekski pidama. Ses mõttes olen kindel, et mu luule paljudele ei sobi. Samas on piisavalt ka inimesi, kellele luule väljapeetud, soetud ja koolis joonlauaga pähepekstud traditsioon mõjub ebameeldivalt ja tüütult. Neil oleks tõenäoliselt minu asjadega lihtsam kontakti saada – eeldusel, et nad neid loeksid… mille tõenäosus on omakorda olematuvõitu.

Aga mõtled Sa ka kirjutades lugeja peale?
Ma mõtlen ainult iseenda peale, ainult selle peale, mis mulle endale meeldib. Lugeja peale ehk ainult nii palju, et kohati üritan olla võimalikult lihtne – vastasel juhul ajaksin asja võibolla liiga keeruliseks. On selles lihtsuses ökonoomiataotlus või lugeja peale mõtlemine, aga kokkuvõttes teeb see vist ikkagi sama välja. Sihukest asja, et on mingi inimene, keegi X, ja ma tahan, et mu tekst talle kindlasti meeldiks, ei ole küll mitte kunagi. Ainus inimene, kes saaks sellele positsioonile pretendeerida, olen mina.

Aga kui see inimene oled Sina, kas ootab ta siis, et talle tuldaks vastu või et teda millegagi üllatataks? Kas nt kujund peab Sind ennast rabama või pigem ülejäänuga sobima, et Sa ta heaks kiidaksid?
No kui räägime kujundist, siis see peab ikka rabama, selles ta mõte ju ongi. Süsteemi asetub süntaksi jmt valdkonda kuuluv. Kujund kui sisuline osa peab rabama, kuid on selge, et see saab toimuda ainult mingis süsteemis – alati peab olema olemas mingi pidepunkt või nivoo, mis ei raba, et rabamine saaks aset leida.

Spordiplokk kaks. Erkki Luuk, kas Auras ujumas käid?
Neli-viis korda vast olen käinud. Pigem tahaks ujuda suvel kusagil järves või meres.

Mis Sulle rohkem istub – järv või meri? Või jõgi?
Kui filosoofiliselt vastata, siis meeldib jõgi, aga mitte just ujumise seisukohast. Meeldib jõgi kui selline: hästi muutlik, pikk ja vesi muudkui voolab… Kõik need paratamatud igavikumetafoorid. Aga, jah, ujumisega pole sellel mingit pistmist.

Ajalikuma jutu juurde tagasi. Kuidas kujund tekib?
Enamikul juhtudel ikka nõnda, et enne teksti sattumist on mul mingi kujund peas, aga – siiski – mulle meeldib ka selline loomisviis, et saan tekstist hästi palju inspiratsiooni. See on nagu seiklus: kui töötan tekstiga, siis ei tea kunagi, kuhu välja jõuan, ma ei sea endale kunstis ega kirjanduses mingeid raame. Sellepärast võibolla ongi mu asjad väga eksperimentaalsed, et need raamid mind üldse ei huvita.

Aga kuidas tekib kujund pähe? Kas juhuslikult, nn pokkeriautomaadi printsiibil? Kas assotsiatsioonid on täiesti vabad või mingil määral konstrueeritud?
Kuidas kunagi. Tekst, mis on olemas või mida oled mõelnud kirja panna, annab juba ette, et need ei saa täiesti vabad olla – asjad peavad omavahel seostuma, vastasel juhul on tulemus kunstilises mõttes väga vilets. See on kompositsiooni põhitõde, kui seda pole, siis asi ei toimi.

Kui näiteks "kingsepp kadus metsa nagu näts", siis kas oleks ta võinud sama hästi kaduda ka näiteks nagu teesõel?
Kindlasti mitte. See on muuseas väga hea näide, olen pikalt-laialt analüüsinud seda luuletust kompositsiooniteooria loengus. See "näts" on sügavalt põhjendatud. Esiteks: kui näts kaob, kaob see jäljetult, sihukest asja pole võimalik metsast üles leida, kuna see täielikult maskeerub – kattub puruga, kui maha kukub. Teiseks: "kaob nagu näts" juures on tähtis ka heli, homofooniline efekt, mida teesõelaga kuidagi ei saavuta. Teesõel on ikka teesõel, aga näts on korraga kaks asja. Kaduda võib heli, kaduda võib heli saatel, kaduda võib mutta nagu nätsti jne.

Ilmselt see näide siis sellepärast keelele tuligi, et on väga motiveeritud…
Ta on ülimotiveeritud!

Luuletamine pole Sinu jaoks vist kuigi raske. Tundub, et Su tekstid suudavad kasvada nö iseenese arvelt, kui mõni rida juba paigas?
Nii ja teisiti. Näen luuletuses pigem ikkagi tervikut. Viimasel ajal ilmub luuletus mulle ikkagi teatud matriitsina, milles mingid osad on juba paigas. Muude tekstidega on seda kasvamist ja teisenemist, ketramist ja arendamist rohkem. Võiks öelda, et luuletus peab olema täpsem kui proosatekst juba sellepärast, et ta on lühem – peab arvestama kõigi konnotatsioonidega, rütmidega jne.

Nii sinu proosaraamat „Ornitoloogi pealehakkamine" kui Pidevaja Silmnähtavaga kahasse kogutud luuletused on pälvinud… *(katkestab, naer tuleb peale)*.
(hakkab ka naerma)

***(läbi naeru)* Kas lõpetan sellega küsimuse ära?**
(läbi naeru) Just!

Aga sa pead vist midagi vastama…
…On pälvinud üht-teist.

Hüva, Su tekstid on pälvinud. Samas olen kuulnud ja lugenud ka sügavat hämmingut nende suhtes. Kas mõistad, miks mõned Sind ei mõista?
Siin on mitu võimalust. Üks on see, et neil, kes ei mõista, võib olla väga kindel ettekujutus sellest, mis on ja mis ei ole luule. Sellisel juhul pole neil minu tekstidega võibolla tõesti mitte midagi peale hakata. Teine võimalus on see, et teatakse lihtsalt väga vähe neist asjadest ja on tekkinud mingi pealiskaudne arusaam sellest, mis kirjandus on.

Kas soovid, et Sind mõistetaks? Või kirjutadki pühendatutele? Ja kui, siis kes või mis peaks lugejat sinu saladusse pühitsema?
Tekib kohe küsimus, et mõistetaks mida? Mul ei ole tavaliselt teksti sisse kodeeritud mingisugust sõnumit, stiilis: tulge neljapäeva kell kaheksa kõik raekoja platsi ja pange ennast põlema, või: päästke kõik maailma vaalad ja siis ronige Džomolungma tippu. See ei ole otseselt kommunikatsioon, nii et mõistmise mõiste muutub ses mõttes kohatuks.

Aga küsiks siis, et miks? Miks on tekst?
No aga maailmas on nii palju asju, mis on absoluutselt põhjendamatud, ja minu meelest kogu kultuur on viimse kui ühe partikulaarini põhjendamatu. Pole mingit põhjust, miks, pole mingisugust vahet, kas üks või teine luuletus on olemas. Kogu looming tuleb mingis mõttes eikusagilt ja vahendab eimidagit. Selle taga pole masinat, mis peab andma just nii- või naasuguse tulemuse. Hetkel, kui luuletaja, kas või Shakespeare, hakkab luuletust kirjutama, pole see sellisel kujul, nagu paberile ilmub, ta peas tõenäoliselt valmis. Lõpptulemus pole

kuidagiviisi ette määratud, nii et “miks?” on kohatu küsimus.

Sinu loomingut on võimalik mitte mõista, eks ole? Kas on võimalik sellest ka õigesti aru saada? Kas ka valesti (nii, et saadakse aru, aga see arusaam on väär)?
Loomulikult - igast asjast on võimalik valesti aru saada. Mulle võib näiteks omistada mingisuguseid tagamõtteid, hoiakuid ja ideid, mida mul tegelikult ei ole. Ka teksti ennast saab alati valesti lugeda. Natuke keerulisem küsimus on, et kas on võimalik õigesti mõista. See saab kehtida ainult väga piiratud ulatuses – saada aru ühest sõnast, mõnest “on”-ist või “ja”-st, mis iseenesest mingit lisatähendust ei kanna, vaid tähendab seda, mida ikka. Kas on võimalik õigesti aru saada laiemalt, tekstist kui tervikust, selle suhtes oleksin väga skeptiline. See, kui mind nö vale asja eest kiidetakse, on minu jaoks pigem huvitav. Kõik need valearusaamad on potentsiaalselt väga viljakad.

Sinust on tekkinud sürrealistliku autori kuvand. Kuidas suhestud sürrealismiga?
Viisteist-kümme aastat tagasi oleksin sellise määratluse peale olnud kõrvust tõstetud, praegu ei suhtu sellesse eriti kuidagi. Kiwa on teinud õige tähelepaneku, et mulle on olulisem nn eelsürrealistlik väli, millel oli võimalusi rohkemaks kui reaalses kirjanduslikus sürrealismis välja tuli.

Sinu ornitoloogiraamatus askeldab näiteks eelsürrealist Lautréamont…
Jah, muuseas, keda ma pole lugenud…

Seda ma kahtlustasin. Aga ma pean sulle ikkagi kinnitama, et ta on Sind palju mõjutanud.
Seda ma arvan isegi, sest ma keskendusin talle. Mõnes mõttes ongi oluline mitte lugeda raamatuid. Teatud raamatute mittelugemine mõjutab sind tunduvalt rohkem kui lugemine. Näiteks oli mul üks raamat, samuti sürrealismist, mille ostsin siis, kui see asi oli minu jaoks väga oluline. See oli mul kümme aastat kapis ja kogu selle aja seal küdes ja kiirgas, oli maetud riiete alla, ma ei avanud seda. Ta küdes ja küdes, lõpuks mõtlesin, et kapp läheb põlema ja et mul peab tekkima mingi väga hea põhjus, et seda raamatut lugeda. Siis oli kunagi elus raske hetk ja arvasin, et on aeg see iivakivi kapist välja veeretada…

Oot-oot, mis kivi?
Iivakivi, kerisekivi. Õõvakivi oleks võibolla veel õigem sõna. Selle aja peale oli tuhmunud ka hirm, et olulisuse kõrval, mille see oli saavutanud – raamat oli varjutanud praktiliselt kogu taevalaotuse –, ei suuda raamat ise enam midagi pakkuda. Viskasin sinna kiirelt pilgu peale, veendusin, et asi on olematu võrreldes sellega, mille olin kümne aastaga oma kujutlustes sellest ehitanud. Aga teadmine, et on mingi asi, mille juurde tagasi minna – mingi küdev õõv kapis – oli kahtlemata tähtis.

Kuivõrd sürrealism on ainuke tõeliselt poliitiline modernistlik vool, kas võib Sinu luulet, niivõrd kui sürrealistlikku, pidada poliitiliseks?
Mul pole midagi selle vastu, kui seda sellises võtmes loetakse. Selle olen ka ise päris lihtsaks teinud. Õigemini on selle lihtsaks teinud Pöögelmann. See raamat, mille ta kirjutas („Valitud luuletuste“ osa „Kommunistlik revolutsioon kuul“) on ju väga poliitiline. Pöögelmannil – kõneleme Pidevast ja Silmnähtavast – ei olnudki vist ühtegi luuletust, milles polnuks sees sõna “kommunism”, nii et see poliitiline teema tuleb kõvasti sisse. Kommunism.

Tõepoolest, ega Pidev ja Silmnähtav seda vaka all hoia. Müürilehe lugejad aplodeerivad. Aga räägiks Poe’st ka.
Poe on väga oluline. Tahaksin isegi kirjutada põnevus- ja seiklusjutte, nii nagu Poe on seda teinud. Samas annan endale aru, et minu puhul tuleks see välja millegi sellisena, mis seiklusjutu raamidesse ei mahu. See ei saaks olema midagi traditsioonilist, aga vähemalt peaks selles olema pidevalt mingi tegevus, mingi tõmblemine ja rabelemine – teekond, mida mööda asjad muutuvad.

Kas ennustamatusekomponent Sinu stiilis otsast lõpuni väljapeetud narratiivi tekitamist keeruliseks ei teeks? Poe jutud on ju nende üllatuslikkuse kiuste algusest peale selgelt orienteeritud.
Jah, loomulikult on, seepärast ma ütlengi, et mul tuleks hoopis teistmoodi välja. Tegutsen ka hoopis teistest eeldustest lähtuvalt. Mul ei oleks huvi teha lugusid ajalehesabadele – temale oli see aga sisuliselt leivatöö. Mul poleks selliseks tööks ka mingeid võimalusi.

Kas usud, et Postimees nt ei võtaks Sind suvel Jan Kausi asemel suvejuttu kirjutama?
Ei võtaks, selleks peaksin juba olema mingi tavalisema asja kirjutanud. Aga seda ma ei ole ja seda ka ei tule. See ei huvita mind – mitte et ma otseselt selle vastu oleks, aga vaev eesmärgi saavutamiseks tundub liiga suur. Pigem mind huvitaks mingi taolise masina konstrueerimine, mis selliseid jutte koostaks.

Kas vaev ei kuulu üldse Sinu loomingulisse leksikasse?
Ikka kuulub, küsimus on selles, mida sa vaeva eest vastu saad: kui see on midagi tõeliselt originaalset ja huvitavat, on vaevlemine õnnestunud tehing. Aga sellest, et lihtsalt vaevelda ja mingi keskpärane tulemus saada, ei tohiks keegi huvitatud olla.

Kas vaev on Sinu puhul väljapigistamise või ohjeldamise vaev; kas masina käimasaamise või masina taltsutamise vaev?
Pigem ikka masina käimasaamise oma. Taltsutamine on toimetajatöö, mille võid teha kunagi hiljem – see on pigem intellektuaalne tegevus. Ka käimasaamisega on nii, et ma üleüldse ei hakka midagi tegemagi, kui mul ideed, mingeid lauseid või vähemalt sõnu juba algstaadiumis olemas ei ole.

Sul loomingulist praaki ei teki eriti?
Ei teki jah. Arvutiga pole muidugi seda muretki – kui asi ei kõlba, viskad lihtsalt minema.
Otsest motivatsiooni kirjutada ei ole. Kohalikku, oma põhijoontes juba sada aastat muutumatuna püsivat kirjanduspilti vaadates pole mul erilisi illusioone, et võiksin selle asjaga kuhugi jõuda. Pigem see, et kui oled midagi jälle kirjutanud, tekib avaldamise küsimus. Aga see on nii lõpmata tüütu ja vaevaline – võtab meeletult aega ja pead mingi KulKaga jamama…
Kogu see KulKa teema on omaette jura. See kõik ei inspireeri just eriti. Lõpuks tundubki kõige õigem hoiak, et kirjutad iseendale, nii et isegi avaldamise peale ei tuleks mõelda. Kogu eesti kirjandus on selline kunstlikult loodud asi, sõltub mingi kliki või siseringi suvast. Ma ei näe, et ma eesti kirjandusse kuuluks, ei ole selle üle õnnelik, aga see ei aja mind ka meeleheitele. Pean seda lihtsalt paratamatuseks. Mõnes mõttes oleks huvitav kirjanduse asemel kõigi oma tekstidega hoopis nt kunsti tungida. Samas eks vist kõik kultuurivaldkonnad ole suhteliselt suletud.
Kirjutades tahaks mõnes mõttes üleüldse liikuda mingisse autonoomsesse žanrisse, kus ei peagi enam kuidagi lahterduma – lihtsalt oled ja hulbid ja teed kogu aeg mingit määratlematut ja seletamatut asja. See oleks justkui ideaal.
Praegu motiveeribki mind rohkem see, kui saan vahetult esineda – see meenutab rohkem ujumist. Kirjutamine on sisenemine oma kujutlusse, virtuaalmaailma, millesse sekkub pidevalt keel, süntaks jms. Pead müttama väga abstraktses virtuaalsuses. Kuna aga seda teen ma praegu nagunii – seoses oma doktoritööga – innustab mind rohkem võimalus kuidagi emotsionaalsemalt ja kogu kehaga mingit elementi tunnetada – ujuda –, mis on esinedes märksa lihtsam. Selles on lisastimulatsiooni, mingeid ümberkaudseid ärritajaid.

Gérard Genette sõnastab ühe su lemmiku Paul Valéry programmi: "Kirjandus – nagu iga teinegi vaimne tegevus – põhineb teatud konventsioonidel, mida ta ise ei tunne, välja arvatud üksikud erandid. Need konventsioonid tuleb vaid päevavalgele tuua." Sarnases võtmes on sinu loomingut kirjeldanud Salmo Salar: "Poeetilised troobid minetavad korraga oma harjumuspärase funktsiooni. Need ei toimi enam psüühilise ja füüsilise maailma nähtuste lõimijate, korrastajate ega ilmestajatena, vaid saavad oma haakumatuses, amorfsuses ja vägivaldsuses sümptomilaadseks märgiks luulekeelele enesele. Kui keel loobub kirjeldamast maailma asju ja nende korraldust, kui voolav süntaks mureneb tahketeks tompudeks – asjadeks –, juhtub nõnda, et kirjeldusvahekord käib uperkuuti ning need "asjad", millest luuletus koosneb, saavad kirjelduseks keelele enesele." Kommenteeri.
Oletan, et ta peab silmas seda juhtu, kus keelt on vägistatud lihtsalt selleks, et riim välja tuleks? See on õige tähelepanek küll, et mu tekst juhib tähelepanu neile praktikatele, mida peetakse normaalseks kirjanduse osaks, arendades neid aga sellise piirini, et need purustavad keele enese. See justkui näitab kirjandusliku vormi täielikku triumfeerimist keele varemetel – see oleks üks aspekt.
Samas, eks sellega pööratakse tähelepanu ka keelele, sest kui keel lakkab toimimast, näidatakse, mis on olemuslik keelele või mis selle üles ehitab. Seega ütleb tekst midagi nii keele kui ülevõimendatult ka kirjanduse kohta. Lisaks tuleb mängu mingi stilistiline printsiip või ühtsus – miski, mida võiks siis nimetada minu käekirjaks.
Mind üldiselt häirib keele puhtuse idee. Keel pole mingisugune olend, kelle eest me peaksime hoolitsema. Paljuski on see lihtsalt hulk kokkuleppeid, mis võib kõik kuradile saata. Küsimus on lihtsalt selles, et peame kuidagi suheldud saama. Loomad saavad ka omavahel suheldud. Meie oleme ka loomad, põhimõtteliselt saaksime ilma keeleta hakkama. Aga kui tingimata tahame oma keelt kasutada, peaksime mõtlema selle peale, kuidas sellest viimane välja võtta, kuidas kasutada kõiki võimalusi, kaasa arvatud neid, mis nö reeglite järgi keelde ei kuulu.

Mis pinget Sulle kui TÜ lingvistikadoktorandile teadus pakub?
See on suur väljakutse. Pole midagi lihtsamat, kui teha midagi sellist, mida oled juba teinud – iseasi, kas tahaksin sellega piirduda. Siin, kus me elame, ei saa ma kõiki oma lootusi panna mingisugusesse olematusse ringi. Minu meelest on kogu kultuuri probleem Eestis selles, et kunstnik on sunnitud olema KulKa ori. Ja seda ma põhimõtteliselt ei soovi, pean tegelema ka millegi muuga. Teadus on suur pingutus, aga mind motiveerib see, et kui tegeled asjadega, mis on tõeliselt rasked, kuid samas pakuvad intellektuaalset pinget, siis arendab see vaimselt palju rohkem kui mingisugust etteantud rada mööda kulgemine. Kui olen doktoritöö ära teinud, ei tea ma ju täpselt, mis edasi saab. Minu elu pole kuidagi ette määratud.

On sul plaanis ka õpetlasena Ülikoolis praktiseerima hakata?
Ma ei tea isegi, kas see on minu teha. Küsimus on pigem, kas mul oleks selleks võimalus. Väga küsitav on ka see, kas mulle Eestis mingit mõistlikku rakendust leidub.

Kas kusagile ära ei tõmba aeg-ajalt?
Loomulikult tõmbab. Lühemat aega olen mitmel pool ära käinud. Aga ma kujutan ette, et pole vist päris minu rida lihtsalt vagabundina rändama minna. Kui läheksin, peaks see eeldatavasti ikka kuidagi õppimise või töötamisega seotud olema.

Mulle näib, et Sulle on päris armsad loom ja masin sinus eneses (esindagu loomad ja masinad siis kartesiaanlikult midagi sellist, mille vastasrinnale paigutuks teadvus)?
Heas tervises näiteks on midagi masinlikku, samas midagi loomulikku, loomalikku – metafoorid võivad kattuda ja mingi ühisosa neis on. Kui küsimus on selles, kas mina armastan seda ühisosa, siis jah, kahtlemata on selles midagi positiivset – sellises toimimises, kus sul polegi mingeid valikuid, teadvuseelses või -välises toimimises. See on suhteliselt õnnistatud seisund küll. Aga ma arvan, et olulisem on saavutada see, et kaotad iseennast. Selleks on minu meelest kaks võimalust: juba kirjeldatud ujumine, millest võtad kõigi meeltega osa, reageerid ja tunnetad elemente, või siis see, kui sisened mingisse abstraktsesse universumi, oma kujutlusse, virtuaalsesse maailma ja kaod sellesse täielikult ära – tserebraalne elamus. Need kaks võimalust mulle meeldivad.

Lõpetuseks: Kas on mõni küsimus, millele Sa kindlasti ei sooviks vastata?
Jah.

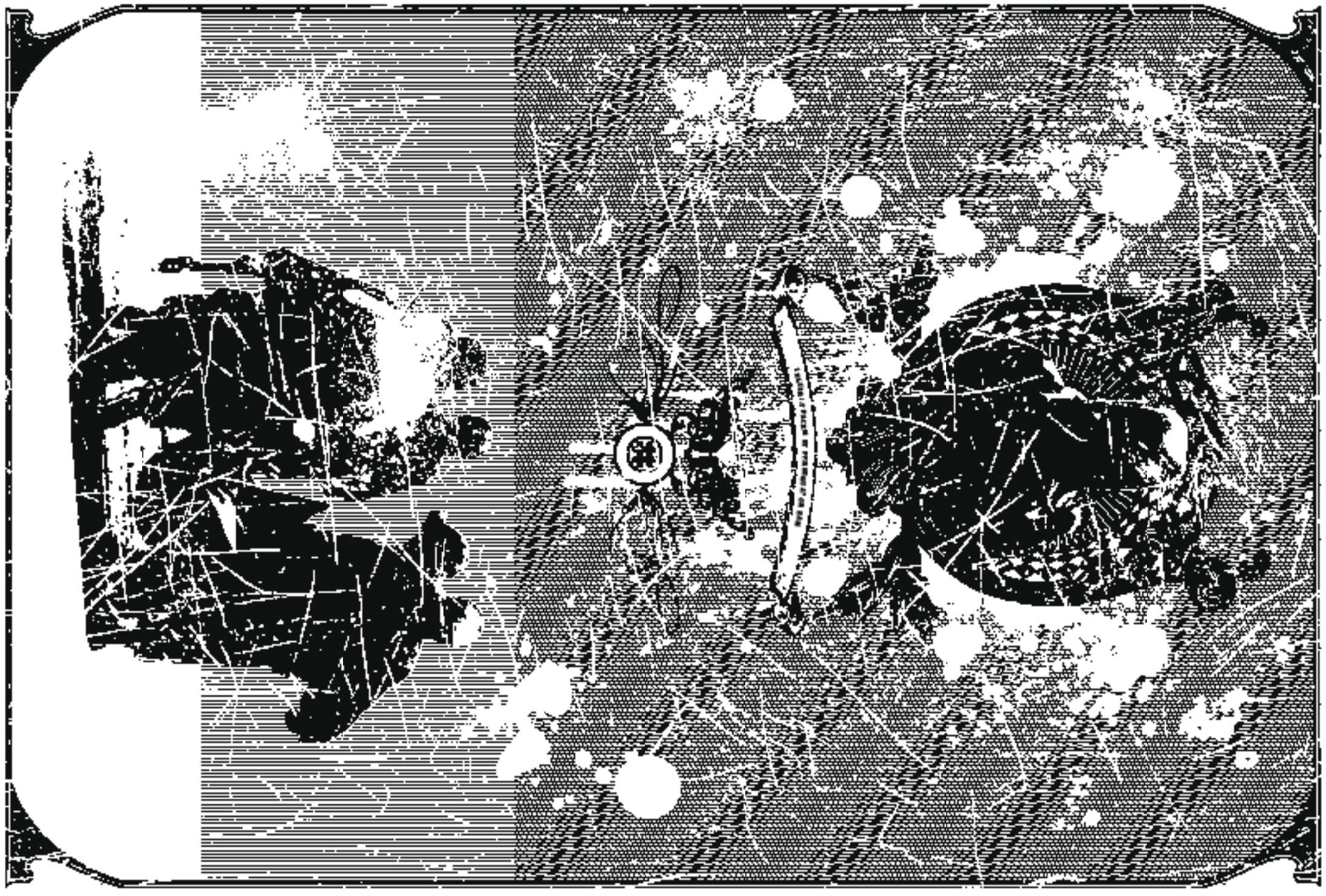

OLIVER LAAS / KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST / III

RADIO CAROLINE

MUUSIKATÖÖSTUSE ESIMESED JA EUROOPA VETE VIIMASED PIRAADID

Põim Kama

Radio Caroline`i juhtum on sarnane praegu bloginduse ja üldse nn "väikse meedia", sh nt Müürilehe olukorraga - väike, subjektiivne, nišimeedia võtab üle. Tuleb välja, et inimesed on erinevad. Ilmneb, et nn "suurt meediat" on vaja mitu korda vähem kui seni arvama harjutud.

1961. aastal saabus noor iirlane Ronan O´Rahilly Dublinist kõikide võimaluste linna Londonisse, lootes seal pulbitsema löönud muusikamaailmas endale koht leida. Ta hakkas tol ajal veel täiesti tundmatu laulja Georgie Fame´i mänedžeriks. Kõigest 21-aastase Ronani plaan oli lihtne – Georgie peab saama kuulsaks ning tema ise rikkaks. Londonis, kus uusi klubisid ja esinemispaiku üleöö juurde tekkis, kus Ameerikast vanale kodumaale jõudnud uued muusikastiilid olid kõikide südamed vallutanud ning kus sõjajärgse beebibuumi viljad olid just parajasse ikka jõudnud, et kõigest pakutavast viimast võtta, tundus see kõik lihtsa ülesandena. Ronan avas Sohos väikese rhythm'n'blues´i klubi, võttis enda esindada veel mõned tundmatud artistid ja pakkus neile seal nii lavaruumi kui ohtralt publikut.

Peagi selgus, et esinemised väikestes klubides ja kõrtsides on siiski aeglane viis populaarsuse võitmiseks ning keegi polnud huvitatud Ronani artistidele plaadilepingute pakkumisest. Seda taibates alustas noor ettevõtja omaenese plaadikompaniiga, maksis plaadistamiskulud ning esitles oma artiste seejärel BBC-le ja Radio Luxembourgile - kahele turgu kontrollivale raadiojaamale, mis olid noorte muusikute propageerimiseks ainsad kindlad võimalused. Briti saarte võimsaim raadiokorporatsioon BBC ütles Ronanile, et mängivad oma programmides ainult tunnustatud artiste, mis viis noormehe loogilise küsimuseni: "Kuidas saadakse tunnustatud artistideks?". Suurimas eraraadiojaamas Radio Luxembourgis naerdi ta küsimuse üle ning näidati programmikava, mis koosnes otsast otsani paari suurema lepingulise plaadikompanii muusikute paladest. Sõltumatutel plaadifirmadel polnud eetriajale lootustki.

„Nojah," sõnas Ronan selle peale, „kui ma oma muusikuid esindades pidin juba oma plaadifirma looma, kuna keegi neid ei salvestanud, siis nüüd paistab, et pean ka oma raadiojaama tegema.". Radio Luxembourgi programmijuhtidele tundus see väga hea naljana. Täpselt aasta hiljem oli neil naerutuju otsas.

Järgmistel kuudel tiirles Ronan Soho klubides ja kohvikutes jõukate vanemate võsukeste seltskonnas, käis külas mõnel Ameerika ja Hollandi raadiojaamal, uuris sadamalinnu ning tuhnis seadustes. Tal oli plaan.

1964. aastaks oli see plaan küps ning Radio Caroline astus eetrisse. Ronan oli leidnud investorid ja ostnud Panama lipu all sõitnud vana parvlaeva ning lasknud selle kogu raadiojaamale vajaliku tehnikaga varustada. „Caroline" lasti Iirimaal Ronani vanematele kuuluvas Greenore´i sadamas vette ning leidis endale peagi püsiva ankrupaiga kolme miili kaugusel briti rannikust – rahvusvahelistes vetes, kus laevadele kehtisid lipuriigi seadused. Erinevalt Suurbritanniast, kus merel asuvate saatjate tegevus oli rangelt reguleeritud, puudusid Panamal merelt edastatavaid raadiosignaale puudutavad piirangud ning laevadel asuvad saatjad polnud riigi poolt maksustatud. Briti publiku esimene sõltumatu raadiojaam oli valmis turgu vallutama.

Caroline keskendus oma programmiga nooremale publikule, olles esimene raadiojaam, mis edastas muusikat ja saateid ööpäevaringselt ning tõi kuulajateni kõige erinevamat ja alternatiivsemat muusikat, mida seni vaid klubides kuulda sai. Vastukaaluks vanadele konservatiivsetele raadiojaamadele loobus Radio Caroline kõigist jutusaadetest, kõnedest, uudistest, koduperenaiste tunnikestest, aiandus- ja kokandusnõuannetest ning suurte raadiojaamade poolt kuulsaks mängitud igavatest muusikutest. Paljud järgmiste kümnendite armastatuimad artistid said seetõttu just tänu sellele vanale roostes parvlaevale võimaluse, mida neil muidu ehk kunagi tulnud poleks.

1964. aasta sügiseks oli Radio Caroline´il rohkem kuulajaid kui BBC kolmel raadiojaamal kokku. Kuulamaks oma lemmikprogrammi „Kiss in the Car" sõitsid tuhanded noored õhtuti rannikule ja signaliseerisid raadiolaevale autotuledega, sajad uued bändid jõudsid massideni ning leiboristide valitsus saatis piraatraadiojaamale ähvardavaid noote. Reklaamiraha voolas ojadena ning sugugi mitte riigi maksutaskusse. Ometi ei suudetud seaduse piiridest väljaspool tegutseva ning ülipopulaarseks saanud raadiojaama vastu midagi ette võtta. Seda enam, et nende miljonid vaimustunud kuulajad moodustasid päris suure osa valijaskonnast.

Radio Caroline'i uskumatu edu leidis peagi jäljendamist. Mõned kuud hiljem alustas saadete edastamist Ameerika raadiojaamadest eeskuju võttev Radio London, millele järgnesid lühikese aja jooksul veel kaks ameerika mõjudega raadiojaama. Aasta hiljem alustas Radio 390 tegutsemist sõjajärgselt tühjaks jäänud merre ehitatud militaarplatvormilt ning sealt edasi kasvas tugevama õigusel põhinev konkurents rahvusvahelistes vetes tegutsevate „piraatide" vahel iga kuuga järjest plahvatusohtlikumaks. Valitsus jätkas küll passiivsete ähvarduste esitamist, kuid leiboristide niigi napp ülekaal parlamendis ei lubanud neil ühtegi reaalset sammu astuda. Nagu Radio Londoni kuulus DJ Dave Cash aastaid hiljem ütles: "Nad ei saanud kehtivatel asjaoludel meie vastu midagi ette võtta. Neil oli vaja midagi tõsist, nagu narkootikumid või mõrv… Me andsime neile mõrva."

1967. aastal läksid kahe väiksema raadiojaama mõjupiirkondade jagamisel relvad käiku. Peale tõsisemat konkurentsitüli kaaperdas üks osapooltest major Oliver Smedley konkureeriva Radio City sõjaaegsel betoonsaarel asuva saatja. Radio City saatejuht viskas Smedley´t tekkinud tüli käigus raske kivist lauakaunistusega ning Smedley lasi konkurendi oma vintpüssist maha.

Briti valitsus ei kaotanud hetkegi. Ennast naljaga pooleks piraatideks nimetavaid väljaspool seadust tegutsevaid raadiojaamu, kes rahvale tasuta meelelahutust pakkusid, sai nüüd käsitleda kui tõelist kurjategijate kampa, kellele isegi inimelu püha pole (Ühendatud Kuningriikide maksukassast rääkimata). Sama aasta 14. august oli mereraadiote matusepäev – jõustus seadus, mis keelas ilma valitsuse loata Briti saartel raadiosaateid edastada. Jaam jaama järel saatis sel päeval oma hüvastijätusõnumid eetrisse ning vaikis. Viimasena lülitas kell kolm pärastlõunal oma saatjad välja Radio London.

Radio Caroline otsustas aga edasi tegutseda. O´Rahilly´le truuks jäänud laeva kolmeliikmeline meeskond kolis oma saatjatega Hollandi vetesse ning viis kontori Mandri-Euroopasse üle. Alles peale mitmeid raskeid aastaid leidis Radio Caroline investorid, kelle abil õnnestus Ronan O´Rahilly´l esimest korda seaduslikult briti vetes tegutseda ning raadiojaama endine populaarsus taastada.

1970. aasta valimistel lõpetasid Radio Caroline´i miljonid vahepeal valimisikka jõudnud kuulajad raadiojaama kihutustöö tulemusena leiboristide võimu. Radio Caroline edastab saateid tänase päevani.

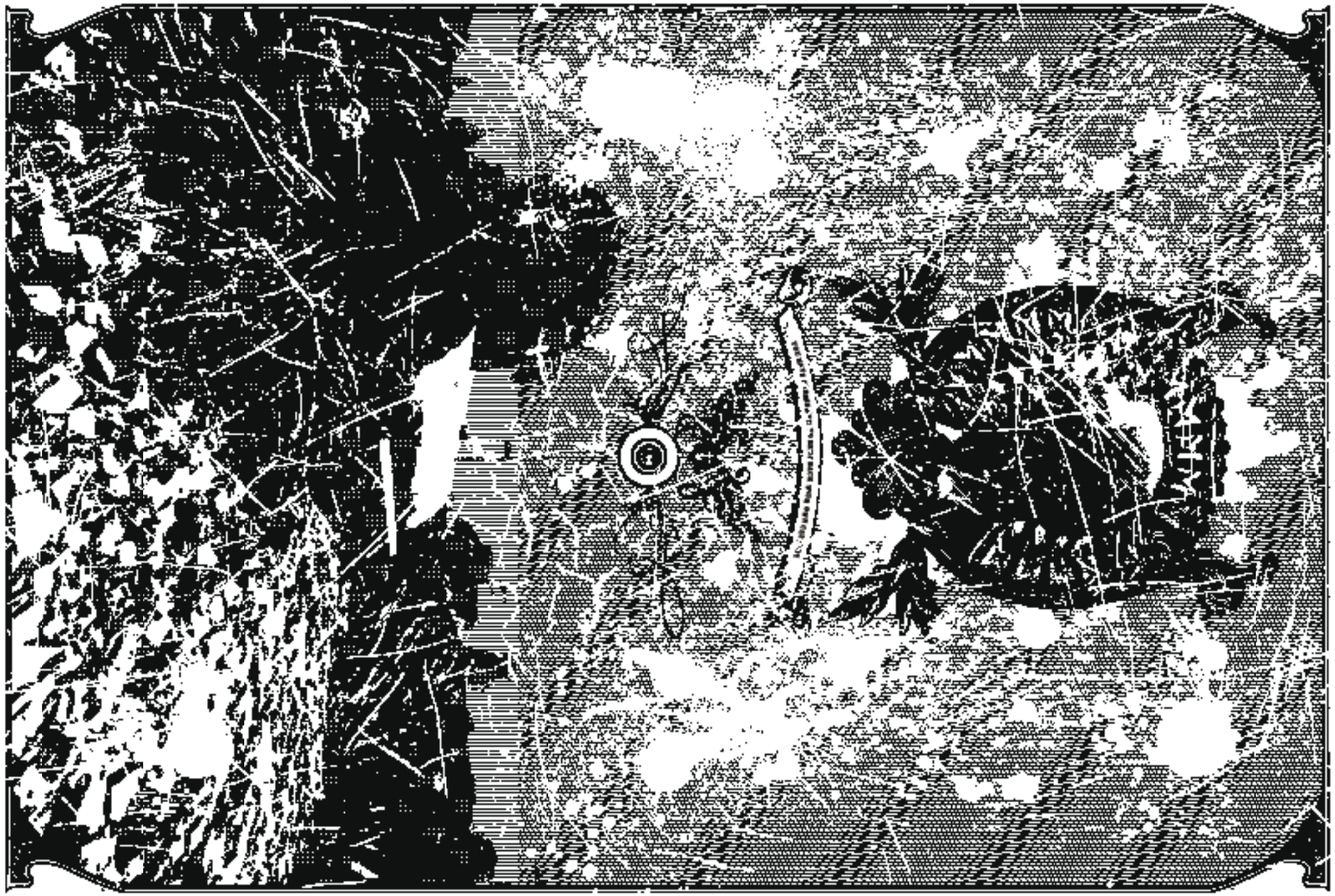

OLIVER LAAS / KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST / IV

QUENTIN DUJARDIN

Belgia maailmaränduri, jazz- ja fusionkitarristiga räägib Martin Oja ehk DJ Daysleeper.

Aprillis toimunud maailmafilmi festivalil lummas vaatajaid dokumentaalfilm "Teel", mis peegeldab kitarrimängijast noormehe rännakuid, otsinguid ja elufilosoofiat, kohtumisi ja jämme kohalike muusikute seltsis. Filmi väntas Quentini sõber Freddy Mouchard, kelle kaamera järgnes rändurile Madagaskaril, Hispaanias, Ameerikas ja Marokos.
Athena Keskuse kinosaalis toimunud linastuse lõppedes üllatas vaatajaid Quentin isiklikult, kes nagu ekraanilt (tegelikult siiski uksest) saali astus, avala naeratuse ja kitarriga otsekohe publiku poolehoiu võitis.

Minu jaoks jäi filmi vaadates kõige eredamalt kõlama, mida Sa rääkisid oma reisimise filosoofiast. Eriti, miks Sulle meeldib üksinda rännata.
Nagu ma ütlesin, ei pea üksinda reisides tegema kompromisse, et kellegi plaanidega sobituda. Teine suur erinevus tuleb sellest, et sul tekib hirm mingite asjade ees ning sa oled sunnitud võitlema nende hirmude ja ohtudega, kuna pole võimalik kellegi abiga arvestada. Üksinda tundmatusse kohta minek võib su mõistusega pööraseid asju teha. Ma tunnen, et uude kohta jõudes valdavad mind erilised, lausa kehalised emotsioonid. Sa ei tea, mis seal kohas toimub või toimuma hakkab, ja see asetab sind teise meeleseisundisse.

Nagu lastes ennast jõevoolul kanda.
Või nagu surfates, kus iga uus laine on eelmisest erinev.

Sa ütlesid, et tunned hirmu. Mille ees täpselt? On Sul halbu kogemusi?
Kui mängin tänaval kitarri, et teiste muusikutega või lihtsalt huvitavate tüüpidega kontakte luua, võib kõike juhtuda. Inimesed tahavad su raha, kui näevad, et tegemist on valge mehega, võivad pidada sind lolliks turistiks ja ninapidi vedada. Madagaskaril kohtusin näiteks mehega, kes väitis ennast muusikuks ja lubas mind oma ringkonnaga tutvustada, aga lõpuks selgus, et ta kavatses mind lihtsalt paljaks koorida. Käis välja igasuguseid rumalaid ideid... Teine lugu juhtus Paraguais: olin parajasti Encarnacióni bussijaamas koos sõpradega väikest drinki tegemas - see on muide selline koht, kus inimesed käivad abiellumas – ja mul paluti kitarri mängida. Seda ma tegingi, kõigil oli tuju hea ning ma otsustasin tervele seltskonnale, 30-40 inimesele, õlle välja teha. Käitusin üsna rumalalt, et avalikult raha lugesin. Üks mees, keda ma ei näinud, hakkas mu rahale liigset tähelepanu pöörama. Seepeale soovitas akordimängijast sõber mul väljategemisest üldse loobuda. Kahtlane mees aga nõudis, et ma tingimata raha välja käiks. Lõpuks puhkes selle pärast suur kaklus, pulmapidu muutus lahinguks. Pidasin targemaks kitarr maha jätta, bussi hüpata ja põgeneda. Selliseid asju juhtub, kui pruugid alkoholi ja kaotad olukorra üle kontrolli.

Kindlasti on Sul rännakute jooksul välja kujunenud oma strateegiad, kuidas halbu inimesi vältida ja leida üles need õiged - oled Sa endale mingid reeglid seadnud, mida järgid?
Strateegiad sõltuvad alati olukorrast. Põhiline kehtib igal pool: vaata ette, õpi kuulama, õpi olukorda jälgima ja sellest aru saama enne, kui midagi ütled või teed. Lase asjadel minna oma rada ja ära püüa olukorra üle liigset kontrolli võtta. Kuigi tänaval võib kõike juhtuda ning ettevaatlik peab olema iga inimese suhtes, on muusikul väga lihtne uusi tutvusi luua, sest muusikutest arvatakse enamasti head.

Muusika kui universaalne keel?
Absoluutselt. Muusika räägib inimese eest. Ma võtan kitarri ja ta räägib minust, väljendab mind ennast. See on maagiline, kui reisil inimestega sellist energiat vahetad.

Kui kaua Sa rännanud oled?
Natuke vähem kui kümme aastat. Olen praegu 31, alustasin, kui olin 22 või 23.

Õppisid kõigepealt klassikalist kitarri ja siis avastasid enda jaoks flamenko. Kui läksid esimest korda Hispaaniasse flamenkot õppima, siis algaski Su elus uus ajajärk?
Hispaanias meelitab päike paljusid tänavale elama, sestap on seal kerge igasuguseid inimesi kohata. Olin just Sevillasse jõudnud, istusin tänavakohvikus ning jälgisin kitarridega inimesi, kes sealsamas mängisid. See oli mul esimene üksi tehtud reis. Umbes tunni aja pärast astus üks tüüpidest minu juurde ja küsis, mida ma siin teen, endal kitarr kaasas. Et sedasi näen ma päris tobe välja. Nad kutsusid mind oma lauda ja käskisid midagi mängida. Sain aru, et mul pole teist valikut: pidin ennast väljendama, näitama midagi, mida teha oskan, midagi, mis aitaks mul ellu jääda ja soodsaid olukordi luua. Hakkasin mängima mingit jazzi ja klassikalise muusika segu, ja nad olid üsna hämmeldunud, et "mis see siis on, ja kuidas sa seda positsiooni võtad, sul on vasak käsi hoopis teises asendis kui meil...". Ma siis ütlesin, et olen rohkem jazz-, mitte flamenkomuusik. "Hüva," kostis see tüüp, "tule minu poole, ma tahan sinu käest õppida ja võin sulle flamenkot vastu õpetada." Nii see käibki. Kontaktid on otsesed. Igas järgmises linnas, olgu siis Granadas, Sevillas, Cordobas, kõikjal läks samamoodi. Istusin tänavale kitarri mängima ja äsjaõpitud asju harjutama, iga kord kogunes huvilisi, kes olid uudishimulikud ja tahtsid õppida.

Kuidas sa enda jaoks Madagaskari avastasid?
On üks bänd, Njava - see on Euroopas, Ameerikas ja muidugi Madagaskaril väga tuntud. Kuulasin palju kordi nende albumit "Vetse", mis on väga ilusate kitarrikäikudega akustiline plaat. Selle kõlad ei jätnud mind rahule, nad saatsid mind peas igal pool. Mõtlesin, et pean nende muusikutega kohtuma. Õnneks nad elasid sel ajal just Belgias, ja nii me kontakti saime. Pärast Njavaga kohtumist oli mul selge, et pean ise Madagaskarile minema, tahtsin lähemalt sealset kitarrimängu uurida. Nad olid selle üle väga rõõmsad ja soovitasid mulle kohti, kuhu minna, inimesi, kellega tutvuda. Nad tegid mulle isegi sellise muusikalise kaardi, soovitades alustada Tana'st (Madagaskari pealinn Antanarivo). Paraku läks tihti nii, et kui kuhugi jõudsin ja kedagi otsisin, olid nad sealt juba ära kolinud.

(Siinkohal meenutame filmilõiku, milles Quentin astus kohalikku raadiojaama ning lasi eetri kaudu üht muusikut otsida, lubades teda turu juures oodata.)

Madagaskari inimesed on tänapäeval vähem seotud kindlate kohtadega, nad tulevad ja lähevad. Veel lennukis olin oma märkmete ja juhiste peale kindel, aga kohale jõudes paistis kõik teistmoodi. Mõned muusikud olid ära kolinud, mõned oli tuuril, mõne aadress oli lihtsalt vale. Nii pidin plaane muutma, lihtsalt intuitsiooni ja tunnet järgima. Aga Madagaskar on... tõesti maagiliselt ilus paik.

Mida Sa arvad muusika globaliseerumisest? Sellest, et üha vähem leiab kohalikke, paigale omaseid helisid? Kui keeruline on Sul Madagaskaril, kus sarnaselt muudele kohtadele enamik muusikuid lähtub globaalsest popmuusikast, leida seda, mis Sulle tõeliselt korda läheb?
Kui sa midagi otsid, siis leiad ka - nõnda on ka Piiblis kirjas. Aga globaliseerumisest - veel on võimalik allikateni jõuda, veel saab luua ehedaid kontakte, vahetuid kogemusi. Nii nagu ma kitarri mängides otsin omaenda saundi, otsin ma ka rännates teatud helisid, mis on seotud vahetu kogemusega. Helisid, milles peegeldub puhas emotsioon, mis on justkui Maa enese helid.

Oled Sa usklik inimene?
Põhimõtteliselt olen katoliiklane, aga ma ei praktiseeri enam usku aktiivselt. Loen vahel Piiblit, kuid ei taha tegemist teha ühegi religiooniprobleemiga, olgu see siis ükskõik millise usuga seotud. Mulle tundub, et eelistan omaenda usku, milleks on elu ja kogemused. See on usk ilma pühakirjata, ilma raamatuta.

Rääkides raamatutest – kas on mõni raamat, mis on Sinu rännufilosoofiat mõjutanud, Sulle ideid ja inspiratsiooni andnud? Sinu filmgi jagab pealkirja ühe raamatuga...
Jah, Jack Kerouaci raamatuga "Teel" („On the Road"). Sõber, kes minust filmi tegi, arvas, et peaksin oma kogemusi ka ise natuke kirja panema, kuigi ma pole kirjutamises ennast kunagi kodus tundnud. Ta andis mulle enne reisi Kerouaci lugeda, et inspiratsiooni saaksin. Mulle meeldis selle raamatu energia, see, kuidas tüübile üldse korda ei lähe, mis järgmisena juhtuma hakkab. Leidsin endaga palju sarnast. Teine raamat oli tegelikult veel - James Redfieldi „Taevane ettekuulutus". See on kummaline lugu, mis räägib Maa tunnetamisest, meie pürgimustest kõrgemale ja samal ajal soovist säilitada side Maaga.

Oled Sa Lõuna-Ameerikas palju rännanud?
Mitte just palju. Ainult Paraguais, Argentiinas ja Brasiilias.

Mis on Sinu jaoks tähtsaim asi, mida Lõuna-Ameerikas õppisid või avastasid?
Ma sain teada ühe imelise, tõeliselt võimsa loo jesuiitide kohta, kes olid väga seiklushimulised, väga haritud ja samas pöörased inimesed. Olin parasjagu Paraguais Jesuiitide provintsis, kus nad kunagi esimesed misjonid rajasid. Nad tahtsid guarani-indiaanlastega kontakte luua, kuid algul tapeti enamus neist lihtsalt maha...

...sest nad ei taibanud kitarri kaasa võtta ja muusikat mängida.
Naeravad.
...aga lõpuks õnnestus neil ühe pealikuga sidemed luua. Nad asutasid väikseid kogukondi, elasid mõnekaupa indiaanikülades, et kohalikke kombeid mõista. Kuna jesuiidid olid väga osavad käsitöös, kunstis ja ehituses, siis nad said just selle põhjal kohalikega kontakti. Nad tahtsid küll kuulutada sõnumit suurest ja heast jumalast, aga kõige ilusam selle juures oli

-hoopis, et nad tegid seda läbi kunsti, jättes kõrvale igasugused võimu- ja vägivallaplaanid. Nad segasid oma kunsti guaranide omaga ja tulemus oli väga ilus. Ma nägin džunglis mahajäetud kiriku varemeid, imelisi, lausa uskumatuid skulptuure, milles on indiaani jooned ühinenud jesuiitliku stiiliga. Üks mu tuttav Paraguai ajaloolane on lausa pöördes sellest ajajärgust. Ta rääkis, et umbes sada aastat pärast jesuiidi ordu rajaja Loyola surma oli suurimas jesuiitide ja indiaanlaste ühiskogukonnas lausa kümme tuhat inimest. Jesuiidid õpetasid indiaanlasi kirjutama, õppides omakorda nende keelt. Aga kui hispaanlased ja portugallased nägid, kui organiseeritud ja heal järjel see kogukond pärast sajandi möödumist oli, võtsid nad sõjaväe ja vägivallaga võimu enda kätte. See oli tähtis ajalooline hetk, suur muutus. Kahjuks polnud see muutus paremuse poole. Kogukond hävitati otsast lõpuni, indiaanlased tapeti või hirmutati metsa, jesuiidid pandi aga vangi. Hispaanias ja Portugalis piinati umbes 900-t jesuiiti. Nii tehti lõpp ühele väga ilusale etapile ajaloos, kõike seda üksnes võimu nimel. Ja kui sa küsisid, et mis oli tähtsaim asi, mis ma Lõuna-Ameerikas selgeks sain, siis taipasin seda, et kui tahad kellegi üle võimust võtta, siis hävitad selle inimese. Selle asemel tuleks luua kommunikatsioon - nii nagu kunst on kommunikatsioon, nii nagu asjade või teadmiste vahetamine, nii nagu inimese kuulamine ja tema jälgimine.

Liikudes taas muusika teemale, siis Sa tõid laheda võrdluse bluesi ja gnawa (Marokost pärit rituaalne traditsioon) vahel...
Sarnasus on ennekõike selles, et inimesed teevad muusikat oma hetkeseisundi unustamiseks. Kui pilli mängida või ennast häälega väljendada, on võimalik käesolevast kõrgemale tõusta, justkui "siit sinna" liikuda, unustada enda ümbrus - teisisõnu, saavutada tasakaal. Gnawa-muusika mõtteks on, et sinu üle võtab võimust rütm ja emotsioon, mis lubab sul ennast teisena tunda, oma kehast lahkuda, uusi ja erinevaid asju kogeda, ning samas aitab ka tagasi tulla, sest tagasi tulla on vaja. Ainult et kergemana, parema olemisega. Gnawa nagu blueski on pärit orjadelt, inimestelt, kes palju kannatasid. Muusikaga üritasid nad luua hetkeolukorrale vastupidist, seepärast oligi muusikal nende jaoks nii suur tähtsus, just see avastus, et muusika võimaldab unustada ja ennast eemale viia. Selles peitub ka bluesi tohutu jõud. Kõlad võivad mõjuda nostalgiliselt ja kurvalt, aga tegelikult pole siin kurbust. Sünnib hoopis suur vägi, kui inimesed oma olukorrast laulavad, olles ühtaegu teadlikud paigast, kus viibivad, ja samas teadlikud sellest, et võivad painetest muusikaga jagu saada.

Mis Sul järgmisena kavas? Kuhu nüüd reisid?
Kõigepealt tahan lõpetada oma sooloalbumi. Selleks pean Belgias veel ühe träki lindistama. Pärast kutsun külla mõned inimesed Malist, ühe kitarristi - teeme nimelt plaati koos erinevate aafrika muusikutega. Rääkides kontsertidest, siis lähen Ungarisse festivalile, pärast seda Serbiasse ja Poolasse. Tuleb üks festival, kuhu kutsutakse erinevaid muusikuid eri riikidest – mina esindan Belgiat – jagatakse nad gruppidesse, lastakse viis päeva koos harjutada ja pannakse siis esinema. Ootan seda elevusega.

Mida tähendab Sinu jaoks sõna "maailmamuusika"?
Tegelikult on veider, kui mingit muusikat maailmamuusikaks nimetatakse. Mulle võib näiteks Eesti muusika paista maailmamuusikana, aga mina ise võin jälle siinsele rahvale paista maailmamuusikuna, kes on pärit väikesest Belgiast. Parema meelega ma maailmamuusikast ei räägi, see on lihtsalt silt, mis on avalikkuse jaoks loodud. Silt, et poes õigeid asju üles leida. Näiteks Mali inimeste jaoks pole Rokia Traoré kaugelt mingi maailmamuusik.

Kui palju plaate Sa oled siiani teinud?
Siiani olen avaldanud 5 CD-d, aga olen ka teinud remixe, lounge-muusikat, teinud heliinseneri tööd.

Kirjelda palun ühe plaadi tegemise protsessi. Kuidas aru saad, millal tervik valmis on, ning kuidas otsustad, millise materjali paned sisse ja millist mitte?
Viimane on mul sooloalbum, lindistasin selle öösel kodus. Tundsin, et pole seekord vaja stuudiosse minna ja raha välja käia. Tahtsin keset loomingut üksi olla, keset ööd ja mikrofone, uks kinni, kitarri mängides või siis lihtsalt tundide kaupa muusikat kuulates. Nõnda erines see protsess totaalselt filmis nähtust. Mulle meeldibki katsetada, avastada uusi muusika loomise ja salvestamise viise. Teinekord aga mängin lives paari-kolme võõra muusikuga koos ja see hakkab kohe toimima. Mõnikord kirjutan ka partituuri, sest teen aeg-ajalt muusikat teatriorkestrile. Siis tuleb olla väga täpne, sest seal on hoopis teine mõtlemine. Minu muusikale on omane suur täpsus, aga alati on koht ka vabale eneseväljendusele, improvisatsioonile. See tuleb jazzist.

Filmis näidati, kuidas Sa Belgias kontserti korraldasid, olles oma muusikutest sõpru eri maailma paikadest ühtekokku mängima kutsunud. Kas teed selliseid üritusi tihti?
Me teeme tõesti palju kontserte. Viimane oligi Belgias kümne päeva eest ühes teatris. Kohal olid minu sõbrad Marokost: viiulimängija, löökriistad ja akordion - olime neljakesi laval. Mängime tihti koos, sest saavutame alati väga puhta energia. Kutsun külalismuusikuid väga hea meelega, kuid alati mängib rolli raha.

Kui palju pead muretsema finantsi ja reklaamide pärast? Tuntakse Sinu ürituste vastu piisavalt huvi ja kas Sul on oma väljakujunenud fanbase?
Kodumaal Belgias olen ma kuulus. Samas on see väike riik ja näiteks Prantsusmaal mind eriti ei teata. Muusika, mida teen, on siiski instrumentaalne, seega nišivärk. Belgias on minu kontsertid välja müüdud. See on küll väga lahe, aga tähtsam on mulle pidevalt midagi uut avastada, leida uusi inimesi ja jõuda nendega kontaktini. Belgia-suuruses riigis kuulus olla pole mulle tähtis, kuid aitab raha teenida, et oma avastusi ja kulgemist jätkata. Mis ongi minu eesmärk.

Räägi lõpuks oma reisimise rütmist. On Sul näiteks aeg aasta lõikes jaotatud reisimise ja kodus puhkamise ajaks?
Tavatsen alati öelda, et mul pole tunnet, nagu töötaksin. Pigem on tunne, et surfan, nii muusikas kui töös. Kohustusi täites teen ühtlasi midagi väga lahedat. Muidugi pean sealjuures olema väga organiseeritud. Tähtis on mõista, et kui sa teed muusikat ja väidad, et teedki ainult muusikat, siis oled millestki valesti aru saanud. Siis oled millestki olulisest ilma jäänud, jätnud kahe silma vahele suured võimalused. Reisides avaneb palju võimalusi, sest kohtad väga erinevaid tegelasi ning saad teada uusi asju. Samas pead sa ka tabama momenti, kus tuleb peatuda ja tegeleda teise küljega – tuleb hakata ise muusikat ellu viima. Et mõlemat tervikuks ühendada ja avalikkuse ette jõuda, tuleb lisada kolmas komponent – organisatoorne külg: lepingud, reklaam, press ja kõik muu selline. Tahtes esineda, pead sa loomingut tehes justkui astmelt astmele hüppama, et jõuda oma sisemise sõnumiga lõpuks kuulajateni välja. Ma püüan luua selleks loomulikku ja sujuvat teed.

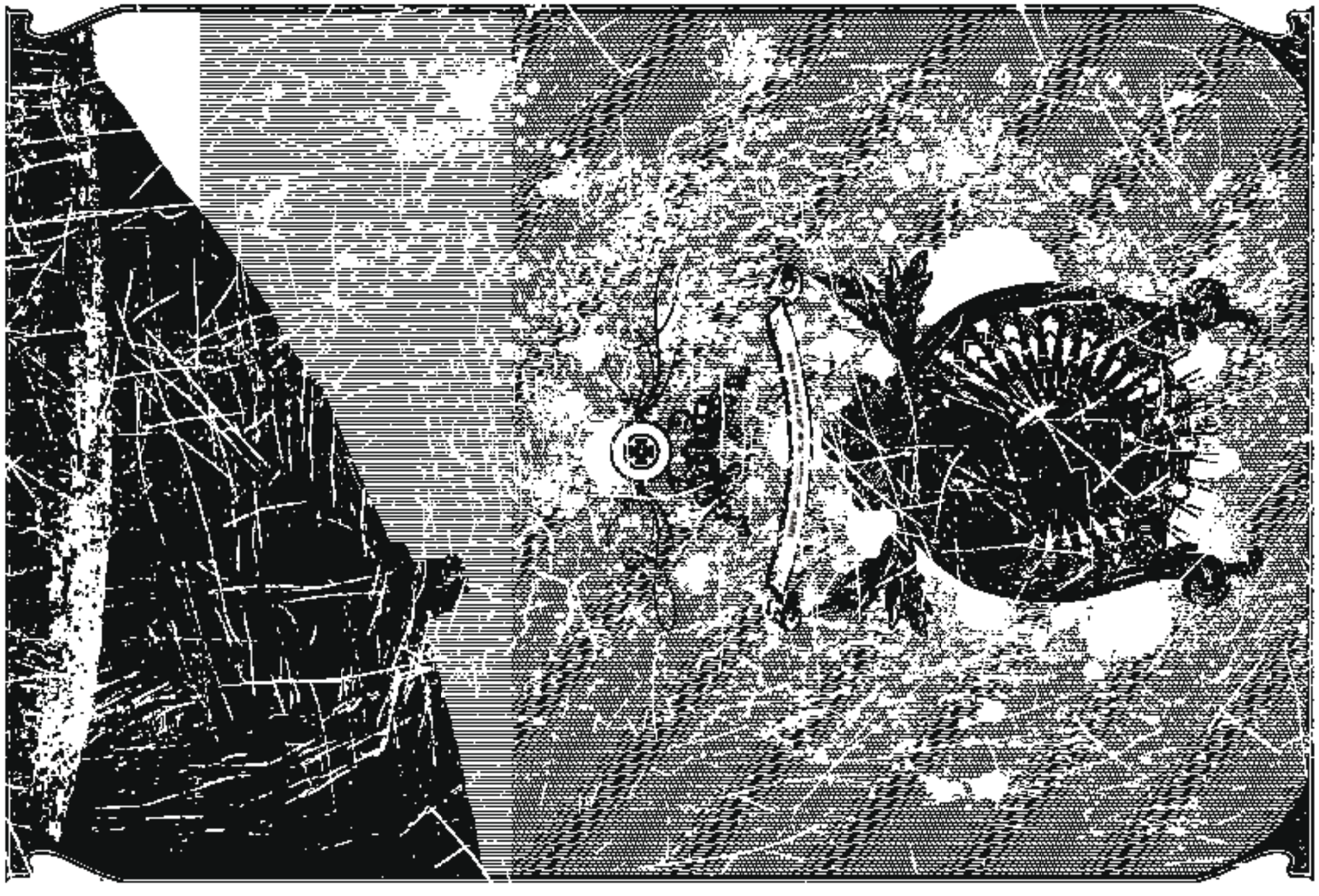

OLIVER LAAS / KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST / V

TARTU ELU KOHAD II

Berk Vaher

PÕHINEB TARTU KULTUURITEHASE LOENGUSARJA „TARTU LOOD“ AVAETTEKANDEL

Tänagi mitmel alal aktiivne Margus Kiis oli Tartu filmiklubi ruumides tegutseva eklektilise improgrupi NE! keskmeks, teised liikmed vahetusid. Sattusin NE!ga koos jämmima 1997. aastal, enne Inglismaale magistriõpingutele asumist – toona olid lisaks Kiisile bändis veel Lauri Sommer ja Martini. Ühtki pilli ma ei mänginud, nii et anti mikrofon kätte – laula! Hakkasin siis Kiisi etteantud teksti „Science Fiction“ jörisema mingis pateetilis-dramaatilises laadis, mida pidasin David Bowie ja Scott Walkeri sarnaseks. Sellest sai linti mitu sündiga versiooni, lisaks üks peenema häälega ja kiirem lugu, millest mäletan vaid fraasi „no matter“ kordumist ja lõppfraasi „cherry“.

Kui Inglismaalt tagasi tulin, sattusin taas elama Aardla 146-25, jagades korterit oma tädipoja Tanel Jonasega, kes praegu on Vanemuises näitleja, aga toona oli hoopiski Tartu Ülikooli teoloogiatudeng. Ühel 1999 aasta veebruarilõpu laupäeval teatas ta, et Arteris arvustab Tiit Kusnets... NE! featuring Berk Vaheri kassetti „Bullshience Fixion“! Kiis oli salvestused teiste teadmata DIY-vormis välja andnud ja kultuskriitikulegi vahendanud. Olin esiti üsna tige, sest kuigi ega ma toona oma vokaalsetest võimetest nii halvasti arvanudki, olid linti võetud lood ikka üsna abitud. Ent kui küsisin Tanelilt, mis hinde kassett sai, pani vastus mind möiratama.
Arvustus ise nägi välja selline: „Kurvastagu, kes tahab, rõõmustagu, kes julgeb, kahelgu, kes viitsib. Aga selle tagasihoidliku välimusega ja veelgitagasihoidlikumatiraažigakassetiavalikust olemasolust kohalikus kaubandusvõrgus loen mina igatahes välja, et üleilmne kapitalism ei ole siinkandis veel lõplikult võitnud. (Mida? Kes hõikas, „Hurraa“??) Sest kuni mõnel noorel inimesel õnnestub muusikatoos põlve otsas kokku panna, viies eksemplaris paljundada ja plaadiärisse müüki toimetada, seni säilib muuhulgas üldisem lootus, et kõik kuulamiseks pakutav „populaarne“ kraam ei hakka niipea koosnema üksnes klanitud keskpärasusest, süldisimmanist ega muust väikseimale ühisnimetajale taandatud lihtlabasusest. Iseasi tõesti, mida on potentsiaalsel kuulajal loota-võita just sellest kassetist. Tõenäoliselt enamuse arusaamadega muusikast üldse, popmuusikast sealhulgas, „Bullshience Fixion“ kokku ei lange. Üsna mürarohke ja keldriline heli, tublisti trummi, natuke elektroonikat ja magnetlindiga manipuleerimist, rabedavõitu ja ajuti (hääs mõttes) ambitsioonikad hääled. Teo sümboolne väärtus on tublisti suurem (TK)“

Nagu hiljem Tiiduga juba püsivamalt läbi käies selgus, oli ta tahtnud anda meile suuremeelsed kaks „nooti“, ent Postimehe trükivea tõttu sai sellest NELI. Nii olime mõned nädalad the next big thing... Kuulsin Aare Pilvelt, et kui Eesti Kirjanduse Seltsi juhatuses oli arutatud võimalikke aastaülevaadete tegijaid ja tema pakkus proosakokkuvõtte tarvis välja minu nime, olla Janika Kronberg küsinud: „Kas see on see rokkstaar või?“

Kontserte andis NE! featuring Berk Vaher küll vaid kaks. Üks neist toimus tollest arvustusest täpselt üheksa kuud hiljem, 27. novembril 1999 Sõbra Majas tudengibändide festivalil - siis liitus meiega ka Erkki Hüva. Kasutasime uues proovikohas Raadi mõisa valvurimajakeses eelsalvestatud sünditaustu, Kiis hõikus neile peale hüüdlauseid à la „Tahan tappa presidenti“ ja mina tõlkisin need pidulikult inglise keelde. Saime omapäraseima lavashowga bändi eriauhinna, mis minu puhul seisnes plastmassist päikseprillides ja Cranberriese kassetis (viimane miskipärast kunagi minuni ei jõudnudki). Teine live oli aga juba uuel sajandil, 26. märtsil 2000 Kruusaaugu rokiklubis ja totaalne sodi – saund oli nii perses, et ma ei kuulnud oma vokaali absoluutselt ja lõpuks karjusin ainult mikrisse „OI! OI! OI! OI!“, kuni samal õhtul esineva Triinu Gonzalese juhtfiguur Alan Proosa tuli näitama, et juhe on mikrofoni küljest ära kukkunud. Eriti ahastas kontserdi läbikukkumise pärast Lauri – mina pigem tundsin rõõmu, et sain tolles vahvas kohas ometi kord ära käia, Kruusaauk oli mulle ikka tundunud kummastava ja salapärase paigana.

Aga Erkki Hüvast – temaga tutvusin oma esimesel sattumisel Jaama 14 teatrimajja. Lasteteater oli siis juba sealt lahkumas või lahkunudki, Teatrilabor polnud veel sisse kolinud. Lauri oli temast juba varem vaimustuses, intervjuusidki teinud ja nende katkeid ühel mixtape'il mulle Inglismaale saatnud. Mina olin teda paar korda möödaminnes tänaval laulmas näinud ega osanud veel midagi suuremat arvata. Teatrimajas toimus aga äsja Erakkonnaga liitunud Anu Kree luuleraamatu esitlus, kuhu miskipärast jõudsime üsna lõpuks kohale, nii et nägin vaid seda, kuidas Erkki Hüva Anule lilled ulatas. Kujunes nii, et Lauri, mina ja täna Tartu Kaubamajas turvamehena töötav Raul sattusime Peetri tänavale Erkki koju. Seal sai siis (Erkki sõnu kasutades) „tipsu-napsi võetud“, Erkki demonstreeris oma koomikutalenti Anu luuletusi ette lugedes ning viimaks andis kontserdi, mis ka minust ta fänni

tegi. Lauri on sellest ka Müürilehes kirjutanud: Erkki esines kolmele inimesele, nagu oleks ta suure staadioni ees. Staar!

NE! proovid ja salvestused said sajandivahetusel toimuda Raadi mõisakompleksis, kuna Kiis ja Erkki olid mõlemad seal valvureiks ja filmiklubi oli vaikselt hääbunud. Proovide kütuseks olid alati „Komeedi“ kommid. Ühelt sessioonilt käis läbi ka Kristiina Ehin oma noorema õega, aga Kiis oli toona rahulolematu sellega, et me ta uusi lugusid liiga tuimalt esitame, ja lahku mindi veidi pahuratena. Üks uutest lugudest „Võitle“ sai Kiisi sooloesituses mõni aeg hiljem Raadio 2 autsaidermuusikute edetabelis „Edekabel“ esikohahitiks. Mõistatan siiani, kas tõesti suutsime kambakesi toda lugu veel monotoonsemalt esitada kui autor ise... Samas jällegi – ei mäleta, kas see oli sama sessioon või mõni teine, aga salve sai NE! „kõrvalprojekti“ Acgroup esimene ja ainuke pala „Addictionary“, mis mu meelest õnnestunuim minu vokaaliga lugu – triphop, mille teksti võtsin inglise keele grammatika õpikust (õpetasin toona Elleri koolis). Pole seda ammu kuulanud, aga Lauri Sommeril peaks see kassetil alles olema.

Nende 1999. aasta kevade Raadi-sessioonide käigus sai salve veel pungilik „Jaapanis läheb kõigil hästi“ ning ports eelsalvestatud materjali luulekava tarvis, millega koosseisus Sommer-Kiis-Vaher-François Serpent pidime üles astuma toonasel Tartu hiliskevadisel kultuurifestivalil Dionysia, Emajõe laeval. Plaan oli lasta pea kõik tekstid helikandjalt, sestap sai kava nimeks „deus ex machina“. Kui aga esinemispaika jõudsime, selgus, et festivalikorraldaja Aare Ristikivi oli unustanud laevale meie tulekust teatada... Nii me siis istusime sadamakail ja lävisime tuntud Tartu uitaja Jumala Pojaga, habemiku vanamehega, kellele mingist raamatust irdunud kõvakaante peale oli rahaküsimissooviks kirjutanud „Today is my birthday. That is not any day!“

Kava „deus ex machina“ teostus viimaks Kirjanduse Maja saalis. Kiis roomas prügikottidesse riietatult mööda põrandat ja sodis roosa markeriga graffitit põrandale, teenides ära toonase EKL Tartu osakonna esimehe Janika Kronbergi ahastuse. Pärast pidime põranda puhtaks küürima. „Vähemalt saab nii küünelaki maha“, tõdes François.

Kui välja arvata mõnel Erakkonna esinemisel lauluna esitatud katke novellist „Kevad“, pole ma hiljem enam lauljakarjääri üritanud. Vähemalt mitte kaine peaga... sest peale mõningast teadvusemoonet Andres Keili seltsis ärkab ellu me saatanlik duo Elu Meaning hittidega nagu „Jaakurmet ja Kookurmet“, „Kati Toots“ ja „Veidemanni tavaline“.

Kui nüüd jälle elukohtadest rääkida, siis too Aardla tänava korter on olnud üks mu lemmikkodusid. Juba too 1993. aasta suve ülikooli sisseastumiseksamite aeg oli tore – mis sest, et eksamite eel ja tulemusi oodates ei läinud toitki sisse, ikkagi oli enamasti rõõm uue elu algusest ja aknast avaneva vaate vägevusest. See oli ju linna viimane maja, mille taga olid juba väljad ja põllud, hobused ja salu, mille tagant möödus rong... Rõõm päikesest ja väikesest eksamiaja flirdist, Ultravoxi kassetist ja õhtusest raadiokuulamisest – nii et peaaegu polnudki kahju, et kõige ilusamal juuliajal suvekodust Lahelt pidin ära tulema, ehkki just minu äraolekul filmis Kalev Vapper seenior seal avastamata pulpklassiku „Kurja Vaimu Hing“, milles mängisid hilisem multimees Kalev Vapper juunior, Vanemuise peadirigent Hendrik Vestmann, dnb-muusik Karel „Ninja“ Kattai...

Inglismaalt naastes Aardla korterisse maanduda oli niisiis üsna kodune. Esiti olin töötajäämise hirmus kaalunud lausa Tallinna, Statistikaametisse kaheksast-viieni tööle minekut (mis kirjeldamatu meeleheide küll võis selleni viia?) ent peagi sain „õppeülesande täitja“ koha ülikoolis, andsin ka koolivenna keelefirmas tunde ja tegin tõlketöid ning peagi tekkis ka too Elleri-koht. Üsna karm oli sinnagi hommikul kohale saada, aga FI bussipeatusest läks ju üle Füüsikainstituudi ala diagonaalis rada järgmise peatuseni, nii et kui buss nina eest uksed kinni lõi, sai teha väikest trenni ja spurtida täisnurka sõitva bussiga võidu.

Palga eest koju toodud toit läks tihtilugu samal õhtul külmkapist jäljetumalt, sest meil käisid AD&D rollimängijad – enamasti Taneli vanad klassivennad Härma-päevilt: Jaak Tomberg, Mario Pulver, Henrik Veenpere... uuendasin aga ka tutvust Andrus Laansaluga; meie juures käisid veel mängimas Tanel „Tari“ Vari, Mait Siigur, Esta Tatrik, Raul „Surra“ Kübarsepp, Andres „Travolta“ Rõhu ja mõni teinegi. Ja muidugi Lemmit Kaplinski, kes üksvahe pidas Lembitu tänaval lausa AD&D tarvikute poodi. Minu rolliks oli esiotsa primitiivne metsamees, kes pidas üsna pikalt vastu ja andis mulle võimaluse just selleks, mis mind AD&D juures kõige rohkem huvitas – kehastuda endast täiesti erinevaks inimeseks. Järgmine roll, kaunis naisillusionist, kahjuks kaua ei kestnud, mängugrupp vajus enne laiali – „elu tuli peale“, aega jäi kõigil napiks...

Kui ilmad läksid soojaks ja enam väga vara hommikul ei pidanud linna minema, sai ka jala mindud või ka pärast linnast jala tagasi tuldud. Kauburi toidupoest ostsin küüslaugumaitselist Hollandi Leiva juustu ja mõne Saku On Ice'i ning kui pika retke järel koju jõudsin, oli hea päikeses lesida, kuulata kassetile võetud Dave Valentini, Lee Ritenouri ja Caravelli vikerviise ja lehitseda Martti Soosaare raamatut „Ateljee-etüüde 2“. Ja nautida linnaavastamise tulitamist jalgades. Ja nokitseda oma juttude kallal – kuni peale mitut äraütlemist mu esimene käsikiri lõpuks KulKast toetuse sai ja „Pilved asfaldile“ 2000. aasta hakul ilmus.

Tolle raamatu viimase tsükli „Meinstriim-detekstiiv“ alguses on repro ühest isevärki maalist – vanaaegseis riietes noor mees, näota nagu Kostabi kujud, vaatamas aknast välja, suur vaas või kann käes. Tolle maali sain Remo poest, Riia mäel asunud antikvariaadist, kuhu ma küll harvem sattusin kui paljud tuttavad, ent ometi pole minugi jaoks ükski tollase Tartu linnaruumi meenutus selleta täielik.

2000. aasta suvel, kui olin NAKi laagrist tulnud, sain tädipojalt kuulda, et ta vanemad kavatsevad korteri maha müüa. Kahju oli sealt lahkuda... Käisin Kalda teel üht uut korterit vaatamas või õigemini korterisse ei jõudnudki, sest omanik ei viitsinud ikkagi maalt ära tulla, ja nii ma seisin seal juulividevikus, vahtisin Annelinna kivikarpe ja tundsin iga keharakuga, kuidas ei taha siia kunagi tulla. (Ega ma praegu sealt kaugel ei elagi...) Mõtlesin isegi ühikasse tagasi minna, aga järjekorrad olid pikad... Maandusin siis ajutiselt tädi ridamajaboksi Tihase tänava lõpus ning seejärel sain endise kursavenna Indrek Õisi kaudu teada, et saksa keele õppejõud Axel Jagau on Saksamaale õppima minemas ning ta korter Jalaka tänava lõpus jääb mõneks ajaks vabaks.

Ja sattusingi jälle elama sellisesse Tartu otsa, kus ma polnud kunagi varem käinud. Ja algaski jälle üks põnev aeg – pidude aeg, Teatrilabori aeg. Või algas see hoopis sellega, et ma ei saanud suvelõpul enam oma mõtetest välja üht tüdrukut, kes detsembris Härma ja Treffneri almanahhide õhtul kirjanduse majas esinenud oli... Kirjutamise aeg ja kõndimise aeg. Minu 21. sajand.

Järgneb...

MARTIN TÕNTS - VIHM

MARTIN TÕNTS - VIHM

OLIVER LAAS / KUUS PLAKATIT VALITSEMISEST / VI